

Jövendő

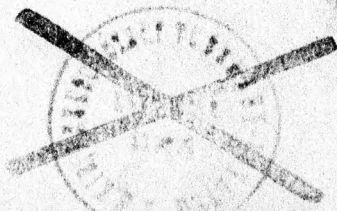
irodalmi és politikai ujság

Tisza István kalváriája.

I.

Az ifjú Tiszát eljellemezték előlünk a naponként megjelenő újságok. Igaz, föltűnő részletességgel és szigorúsággal csak akkor, amikor már biztosnak vették, hogy nem kap kabinetet. Amikor Bécsből a király megbízásából megjött, azt mondták: «Ő akar!» Miután visszaindult a megbízással Bécsbe, már így változott a mondat: «ez akar!» Kissé idegesek voltak azok, akik karakterizálták és némely része olyan, hogy az ember nem tudta, mit gondoljon: az ifjú Tisza vajjon Bayard-e, avagy Machiavelli? Mindenesetre kezd szimpatikus lenni azok miatt, akik bántják. Mégis csak erős valaki lehet az, aki ellen így összefognak és akiről még Rákosi Jenő sem tud egyéb tényleges rosszat mondani, mint azt, hogy Tisza nem egy vidám és könnyelmű görög ifjú, hanem egy céltudatos és komoly kálvinista fiatalember, akinek nem kell sem parázson égetett illatos fűszer, sem mámorító ital, sem kábító dal, ő a debreceni örök első emi-nens diák és a klasszikus tréfát nem érti... Azonban az ujságirodalom főrendjének, puritán nábobjának, nekünk szeretve tisztelt mesterünknek jellemzése, ami az erkölcsi szempontokat és a jellemzés művészetét illeti —: csudálatosan szép és megható. Kár, hogy az élvezetben megzavar bennünket egy minduntalan közbevetődő kérdésünk: és ha az ifjú Tisza nem volna Kálvin híve?

Karakterének egy homályos — nekünk homályos — zugát mégis meghagyták számunkra az óra Tacitusai. És ez

a Tisza István képzelőereje, amelynek mérhetetlen gyengesége a fiatal államférfiút talán mindennél jobban jellemzi. Vajjon milyen képek támadhattak a frissen megbízott kormányelnök agyában, hogy Bécsből jött lefelé? Látott-e arcokat, amelyek majd Budapesten fogadják és látta-e előre, hogy fogadják? Egy fix képe sem lehetett minderről és sejtelve sem volt arról, hogyan gondolkoznak róla azok, akiknek gondolataira kíváncsinak kell lennie. Akik nem pszichológok, azt hiszik, hogy ez benne az oktalan góg, a nem jogos souverénitás, örökölte az atyától, aki szintén keveset törődött azzal, hogy mit gondolnak róla embertársai, mert tudta, hogy az változó, az ő viselkedése és amazok érdekei szerint. Pályája kezdetén, mielőtt még bármit is csinált volna, nem lehet fölteni a fiúról ilyen közönséges, parlagi elbizakodottságot. Sokkal egyszerűbb és bizonyára közelebb járunk az igazsághoz, hogyha megállapítjuk: ennek a kiváló férfiúnak nincs szeme, csak a tények iránt, nem hall ki nem fejezett gondolatokat, egy szóval: nincs fantáziája. Ha van, egy szemernyi is, bárcsak annyi, mint egy utolsó rangú költőnek: mielőtt tényleg látja, előre láthatja, hogy amikor visszatér, elődje nem fogja karjait kitárni és boldogan nem fog így fölkiáltani: «apám!» És ha kitűnő elméje szárazságában van egy csepnyi nedve az isteni fantáziának: előre tudnia kell, milyen módon fogadja ifjúkori barátja, Andrassy Gyula. Tisza korán kelő, Andrassy későn kelő: két antipodus, hiába minden összekötő szál és kapocs, ezek sohasem találkozhatnak igazán. Ágyban fekve magyarázhatta meg az ifjú Andrassy az ifjú Tiszának, hogy tőle támogatást nem várhat, csak őszinteséget. Azt is csak az udvariasság bizonyos fokáig, de addig nem, hogy megmondja neki: Don Quichottenak lenni szép, de fantázia nélkül, oly szegény és szomorú. Illik Apponyinak, de nem egy Tiszának.

Megvetett képzelő erő te, milyen kár, hogy egy kitűnő fiatalember elméjét, szellemes és hasznos játékaid színteréből végképp kihagytad! Csak így történhetett, hogy Tisza István lehetők tartotta, hogy a maga komor és becsületes ka-

landja számára megkapja Andrássy fiát, akinek politikai szimatja van tíz évre előre; hogy Wekerle hozzácsatlakozik pénzbeszedőnek és a kaszinó, mely gyűlöli mint egyént és mint kálvinistát, tömegben támadja meg a személykörüli ministeri tárcát, hogy elnyerje. Nem, még Berzeviczyt sem kapta meg. És meggondolási időt kér Gajáry Géza, ha a belügy-ministeri tárcát neki felajánlja. Bánffyt nem találja «otthon!» És nem tudta, nem találta természetesnek, hogy nem találja otthon! És a politikus, aki nem született Krisztusi szerepre, megjárta a kalváriát. És nem azért, mert előre nem tájékozódott, — talán erre ideje sem volt, — hanem azért, mert nem lát senkit — csak magát és azt a régi Magyarországot, amely a királyi hatalom, akarat, szándék, vagy szeszély előtt, bárhogy nyilvánuljon az meg: kritika nélkül borúl térdre. Ennek íme, vége van és a véletlen csudás játéka, hogy ezt éppen a nyakas és kemény, becsületes és egyenes Tisza Istvánnal üzenik meg Bécsbe! B.

II.

Nem vagyunk kárörvendők s azért nem vesszük észre, hogy a cidevant Széll-kabinet és az obstrukció im' azzal a szemrehányó csodálkozással néznek egymásra, mint ama két izraelita, akik lenyelték a békákat, hogy úgy legyenek, ahogy voltak. Hát kellett ez neked? Hát kellett ez nekem? Hát kellett ez nekünk? — kérdik a néma pillantások. Ez az ez, tudniillik Tisza Pista. Pedig a szemrehányásra immár semmi szükség. Tisza Pistáról kiderült, hogy — a falrafestett ördög mégis csak falfestmény és nem ördög. Erről a nagy eszű, tanult, számító, óvatos és megfontolt politikusról ma már tudjuk, hogy tapasztalatlan, naiv, meggondolatlan és könnyelmű ábrándozó, aki felült saját légvárainak. Feljött a klubba és vidéki vezércikk-szólamokkal akarta a hazát megmenteni. Azt hitte, hogy ők hiszik, hogy ő hiszi, amit mond: az örvény széléről, a haza jobbairól, a holt pontról, a szebb jövőről és más effélékről. Ezek és hinni!

A feltűnésnek pedig még nincs vége. Hogy hivatalnok-ministeriumot csinálni? Ugyan kérem. Hiszen mialatt ő oda fenn kimondja a magyar politikában ismeretlen szót, már ide-

lenn megtalálták az ellenszerét: Apponyi nem mond le s ezzel vége minden Tisza-kombinációnak. Az elnököt nem lehet elcsapni, hanem leszavaztatják. De próbálja Tisza Apponyit kiszavaztatni az elnöki székből.

Marad még egy: az ex-lexes választás. Tisza ma az önérzetes, módszeres fanatikusok elkeseredésében majdnem mindenre képes. Ám olyan szorgalmas tanuló, mint amilyen ő, egyet bizonyosan tud. Hogy tudniillik a választásokat a vármegyék végzik. Azt tehát könnyű lesz kiszámítania, hogy hatvanhárom törvényhatóságból legalább negyvennek a központi választmánya semmi szín alatt nem fogja kitűzni a választás határnapját, nem fog kiküldeni választási elnököt. A törvénytelenységnek ez az egy módja tehát lehetetlen. Ennélfogva mikorra e lapok megjelennek, a Tisza-ötletnek vége.

Hát aztán?

Aztán kettő lehet: abszolutizmus vagy visszagombolkozás. Igen, abszolutizmus is lehet. Egy öreg politikus, aki legalább negyven esztendő óta mindent tud és még néha annál is többet, ma egész szerényen ennyit mondott:

— Én csak attól tartok, hogy ha már — amint látszik — a generálisok komolyan belefogtak a politizálásba, azt is megpróbálják, hogy a királyt lemondásra kérik. Negyvennyolcban is így volt. Akkor aztán minden jöhet.

Mi tudjuk, hogy ez a veszedelmes mondás Tisza Pista érdekében hangzott el és — majdnem előidézte a kívánatos megrökönyödést. Csak azt a generálist szeretnék látni, aki odafönn ilyesmivel elő mer állani.

Nézzük tehát inkább a másikat. Ha a válságot logika szerint akarnák megoldani, csak egy ember jöhetne: Széll Kálmán. Ma nincs kabinet és minden lehető politikus közül a leglehetőbbet kell kiválasztani. A pártban is, a Házban is ő a leglehetőbb. Az általa benyújtandó törvényjavaslatok között csak ne legyen a katonai javaslat és minden rendben van.

Egyet azonban biztosra mondhatunk: Széll Kálmán nem lesz miniszterelnök. Van esze, hogy ne legyen. Mert akárki jöjjön, hat hónapon belül csúfosan meg kell buknia.

A véderőtörvényt, a kiegyezést csak Curtiusokkal lehet megcsinálni, ha ugyan lehet.

Hanem annyi tény, hogy Rooseveltnek igaza van: a politika a legszebb játék a világon. Megbukik egy kormány, lehetlenné lesz egy jelölt és a játék teréről mégse ezek tűnnek le, hanem két szélső antagonistá. Szébb színházi coup-ot a magyar politika még nem termelt, minthogy az, aki Tiszát ajánlotta és Apponyi egyazon csapással ütötte agyon magát.

F.

A NÉMET VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYE. Csütörtökön este egy arany evikkeres, roppant komoly úr sétálgatott a Dunaparton. Egy porosz államügyész, akit a magyar fogházak tanulmányozására küldött ki a kormánya. Valaki megkérdezte, hogy mit szól a német választásról jött hírekhez. A komoly úr még komolyabb lett. Aztán megesóvált a fejét és valami szomorú rezignációval mondotta: «Des Resultat der Wahlen. Ach ja! Nun nicht eben günstig».

«Nicht eben günstig». Ost-Elbia különböző Rittergutjain hihetőleg sokkal kevésbé enyhe módon fejezték ki véleményüket a «trón és oltár» védelmezői. A trón és oltár védelmezői kezdik magukat átkozottul rosszul érezni. A «társadalom ellenségei» már a főválasztásokon több jelöltet hoztak be, mint a hány helyük az utolsó Reichstagban egyáltalában volt. És nem egy kövér, pirosarcú agrárius úrnak kissé lassú felfogású elméjében feldereng a tudat, hogy a régi, szép időknek végérvényesen vége van.

A német szociáldemokrácia nagy győzelmének különböző okai vannak. Nemesak a szocializmus terjedése játszott bele, hanem más tényezők is. Elsősorban a kereskedelmi politikai harc, amely már több mint tíz esztendeje Németországot folytonos izgatottságban tartja. Másodsorban a liberális pártok egy részének ügyetlen és elhibázott politikája. Harmadsorban maga a császár.

A vámtarifa, illetőleg a gabonavámok ellen folytatott harc majdnem kizárólag a socializmusnak vált előnyére. Ebben a harcban csak két tábor volt szervezve, az agráriusoké és a munkásoké. A harmadik tábor, az iparos és kereskedő polgárság szerencsétlenül, széthúzódva, pártokra szakadva vett benne részt. Minden sziléziai, pomerániai vagy bajor földbirtokos esküdt Diderich Hahnra, a «Bund der Landwirte» igazgatójára. Minden hamburgi, erfurti vagy kölni munkás esküdt Bebelre és a socialdemokrata-párt többi vezérére. A nagyipar és minden a mi hozzája tartozik, ellenben két teljesen ellenkező irányt követett. A nyersanyag-készítő ipar dühös védvamos volt. A nyersanyagot feldolgozó ipar viszont a kereskedelmi szerződéses dühös barátja. A kettő szenvedélyesebben harcolt egymás ellen, mint kifelé. És így a kereske-

delmi szerződések barátai, a szabad kereskedelem hívei önkéntelenül is annál az egy tábornál kerestek védelmet és segítséget, amely egyedül állott erősen és szilárdan az agráriusokkal szemben. Az anilin- vagy gépgyárosok, akiknek exportját az új vámtarifa tönkre tette, a szívük mélyében bizonyosan egy erős szocialdemokrata pártért imádkozhattak, amely minél kevésbé védvamos kereskedelmi szerződéseket akar. A védvamos ipar, a fonók vagy vasgyárosok pedig nem bíztak eddigi nemzeti szabadelvű vagy német néppárti képviselőikben. Nekik sem tetszik az agrárius urak hadnagy fia, aki kutyába sem veszi őket. De hiába, ezek az agrárius urak mégis a magas vámokat akarják megszavazni és Isten neki, a jóért az ördöggel is szövetkezni kell. És szövetkeztek vele.

Van Berlinben, a Kröthener Strasseban, egy kétemeletes ház, amelyet egészen a «Handelsvertragsverein» foglalt le. Az angol anti-corn-law-league mintájára a német szabadkereskedők, értsd a szabadkereskedelem alapján dolgozó nagyipar, egy hatalmas szervezetet létesített, amely kizárólag a kereskedelmi szerződések érdekében agitál. Roppant gazdag egyesület, évi budgetje több mint 1 millió márka. A német nagyiparnak van pénze. Mikor a választások közeledtek, ebben az épületben egy furcsa iskola nyílt meg. «Kursus zur Ausbildung handelspolitischer Agitatoren» volt a címe. Jelentkezhetett, aki akart. A kit elfogadtak, az 5 márka napidíj mellett tanult meg agitálni, népgyűléseken szónokolni, az ellenfelet zavarba hozni és határozati javaslatokat készíteni. A legjobb praktikus nemzetgazdászok adtak rajta elő. Magam is résztvettem benne mint volonteur. Furcsa társaság volt ez a hallgatóság, kicsapott szerkesztők, nyugalmazott postamesterek, munkások és nyomorgó lateinerek. De elég szép eredménnyel tanultak. Az első hetekben némelyik még beszélni sem tudott, a második hónapban ugyanaz már forradalmi beszédeket tartott. A vezető igazgató szoborszerű komolysággal ült a helyén és egy pillanatra sem tette volna le a monokliját. — Herr Wendtlandt wenn ich bitten darf, eine agrarische Rede — mondotta. És Wendtlandt úr dühösen kezdett szónokolni a berlini zsidók ellen, akik a derék földművelő népet tönkre akarják tenni. — So, meine Herrn — nun stören sie jetzt ein wenig den Redner — egyszerre pokoli zsvaj. Egy öreg munkás torkaszakadtából ordított: «Ja, ja, ihr schindet die armen Leute». Olyan dühösen kiabált, hogy azt hiszem nem is az öt márka tette, hanem a meggyőződés. Azután következett ugyanez megfordítva. És így folyt le egyik kurzus a másik után. A kész tanítványokat rögtön vidékre küldötték, hogy dolgozzanak a nép között. Mikor egyszer az öreg munkás hallgatóval — Rossbachnak hívták — haza felé mentem, az öreg hirtelen elmosolyodott. Megkérdeztem, hogy miért? — Hát nem kell nevetnem — kérdezte viszont — amikor az urak itt rengeteg pénzt költenek — és csak nekünk, szocialdemokratáknak lesz hasznunk belőle.

Igaza volt. De az urak alighanem maguk is tudták előre ezt az eredményt — és nem is bánták. A politika szép dolog, — de a zseb, az mégis fontosabb.

A liberális pártoknak másodsorban a saját politikájuk ártott. A vámtarifa tárgyalása idejében a német néppárt — és főleg a német néppárt vezére: Richter Jenő — egyik baklövést csinálta a másik után. A parlamentben a szocialisták elkeseredett obstrukcióban harcoltak a kenyéruzsora ellen. A szegényebb néposztályok, de a középosztálynak nagyrésze is halálos elkeseredéssel kísérte a tárgyalásokat. Az agráriusok túlkapásait a polgári osztály is elítélte. Az obstrukció módja talán soknak nem tetszett, az obstrukciónak azonban még ezek is sikert kívántak. De általánosan elítélték azt, hogy Richter, a német néppárt vezére, a régi német polgári szabadelvűség képviselője, ha a vámtarifát nem is pártolja, de még elkeseredettebben harcol a szocializmus obstrukciója ellen. Pszichológiailag ez nagyon érthető. Az öreg Richter fokozott elkeseredéssel látja évek óta, hogy a szocializmus hogyan rántja ki lába alól a talajt. Azok a rétegek, amelyekre még néhány évtized előtt a német szabadelvűség biztosan számíthatott, ma már elvesztek számára. És Richter évről-évre fogyni, gyengülni látja a saját pártját. Ez a változás elkeserítette és folyvást jobban keseríti. Az elkeseredett lélek nem tud mérlegelni. Richter a német vámtarifában már nem tudta abból a szempontból felfogni, hogy saját életének munkáját támadja meg döntő támadással. Ő csak a szocializmus izgatási eszközét látta benne. És ez a meggyőződés befolyással volt az ő és a német néppárt egész harcára a vámtarifa ellen. A kívülállók pedig csodálkozva látták, hogy Richter Jenő fejtegetéseit az obstrukció ellen agráriusok és konzervatívok tapsolják meg. A tömeg nem ért a pszichológiához. Ők csak azt látták, hogy régi barátai és régi ellenségei együtt vannak. És ekkor új barátokat keresett.

Azután jött a német császár. Jöttek a támadások Krupp ellen, Krupp rejtélyes halála és a császár beszédei. A Hohenzollern császári pajzsát tartotta a megvádolt Krupp sírja fölé. De a császári pajzs az egyedüli védelem maradt. A birói eljárást beszüntették. És az «állam ellenségei» nem tudták a megsértett család gyöngéd intencióit megérteni — az ő szemükben a birói üldözés abbahagyása egészen mást jelentett.

— No, a választások megtörténtek. A német szabadelvűek már tisztában lehetnek azzal, hogy eljátszották szerepüket. A német konzervatívok tudatában lehetnek annak, hogy új harcaikat erősebb és kiméletlenebb ellenséggel kell majd megvívniok, mint az eddigiek voltak. Az utcákon pedig hömpölyögnek a győzelmes szocialistatömegek. A német munkás nem tud hangosan örülni. Csendesesen, komolyan halad a maga útján előre és csak néha-néha dúdolja halkán a régi dalt, a halott Lassalle dalát:

Zu Breslau ein Friedhof,
Ein Todter in Grab,
Dort schlummert der E i n e,
Der Schwerter uns gab.

Dr. Wolfner Pál.

A császárkisasszony.

Irta: Bródy Sándor.

I.

A főkomornyik fölügyelete alatt két lakáj hozta a vőlegényt. Az arcképét csupán, mert ennek a vőlegénynek nem volt módja személyesen tisztelegni menyasszonyánál, messze lakott, Párisban, királyfi volt.

— Ez a dauphin! — kiáltott föl egy grófnő és nem bírt az orra cimpájával, az megrándult, fölhúzódott, minden tilalom ellenére. (A grófnő magyar volt és erkölcsi szobalány szerepekre vállalkozott itten, a bécsi udvarban.)

— Maga a dauphin, megszólal szinte és bókot mond a menyasszonyának. De az életben még szebb! (?)

— Az könnyen lehet! — mondá a menyasszony csendesen. Lenvirág szeme száraz maradt, mosolygott, de a csúcsos kis szája meg-megrándult, egyedül sírt.

— Tehát ez az! — szólt halkán, belefogódzkodott a dajkája szoknyájába és úgy nézte a francia királyfi hősies pózban ábrázolt alakját, amely minden ornátusa dacára egészen olyan volt, mint a tézta-szakácsné, akit a nyalánk kisasszony igen is jól ismert. Az arca olyan széles volt, mint egy katonatiszt dereka, a szeme összehúzódott, mint egy öreg papé, a száján, a szélesen, a vékonyon, meglátszott, hogy az enni akar és nem csókolni akar. Császárkisasszonyok és szolgálóleányok, okosak és nem azok, azonnal megismerik az ilyesmit és kedvetlenül vagy közömbösen félrefordítják a tekintetüket. De Mária Antoinette ezt nem tehetette, egész kíséret nézte vele a vőlegény ajándékba küldött, ezüstkeretű olajképét. Nem mert sírni, félt az anyjától, nem mert gúnyolódni, félt magamagától, hogy elkedvtelenedik és ezt nem szabadott, vagy nem lehetett. Mégis, még nem volt tizenöt éves és a tettetés tudományában még nem érett meg. Kissé kinyújtotta nyelvecskáját és fölkiáltott:

— Huh, be kövér ő fensége!

— Látná lovon! — toldotta valaki, akinek érdekében állott.

— Különben! — szólt a menyasszony és vállat vont. Majd meg vidámságra fogta a dolgot és egy arkangyalnak, félig katonatisztnek öltöztetett nagy porcellánbabát kapott elő a szögletből és a közönség meglepetése és elfojtott nevetése között odatáncoltatta az arckép elé és lehajolva a baba elé, kérdé:

— No Pomi, hogy tetszik a vőlegényem?

Mély és kínos csend lőn, a baba természetesen nem szólt egy szót sem. A jelenlevők még kevésbé. A császárkisasszony azonban nem állta meg szó nélkül.

— Nekem egy cseppet sem tetszik! — mondá és most már a szeme sírt és a szája nevetett.

— Ha hallaná a dauphin!

— Jézus a kereszten, ha meghallaná a császárné!

— Ne mondják meg neki. Még a mult évben megtapogatta a copfom. Csak egy kicsinyt. Még a mult héten térdelt a menyasszony. (A fogam nem volt rendben egyszer. Másszor meg elbújtam a gyóntató elől. Mit tehetek én arról, ha nem talált!) De üssön, verjen drága szép anyám, csak azt meg ne tudja, hogy mit gondolok erről az úrról itt!

A kicsiny Antoinette a leggondosabb nevelés törvényeit olykor valóban lábbal tiporta, most is a lábacsájával gesztikulált, azzal mutatott a képre. A főkomornyik keresztét vetett, a lakajok nyomban kiutasítottak a teremből, a magyar grófné hirtelen munkát talált az ablaknál és ott sírt. A császárkisasszony észrevette, utána ment, megölelte és szólt:

— Nem kell engem komolyan venni, én még kis leány vagyok, ahhoz megyek, akihez adnak. Csak jó ember legyen, majd megszeretem! Aztán király lesz, a legkatolikusabb, leg-hatalmasabb király. Az oldala mellett segíthetek a mamának.

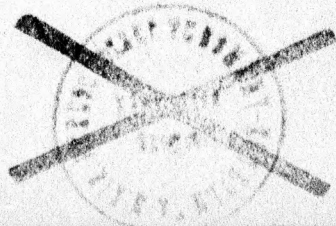
— És az egyháznak! — mondá egy, a házhoz tartozó pap, aki oly nesztelenül, mintha a levegőben lépne, egyszerre csak ott termett a két sugdosódó nő körül.

— Intett, hogy a képet elvihetik az ő kis szobájából, föl a nagy családi képtárba. És vitték a vőlegényt elfojtott és nem jóakarató bírálatok, hangos és émelygős magasztalások között, kiki a pártállása, érdeke, baráti vagy kémi hivatala szerint. Vitték, hogy telesuttogják a Burg minden barok cifrázatát, hogy a következő órában az aranyozott cifraságokban, a festett porcellánokban, mint a csigában, zsongjon a hír: Toienette nem akar Párisba menni.

Csak egy öreg főhercegnő — akit az udvarnál nem vettek eléggé komolyan — maradt még egy pillanatig és minden családi tradíció ellenére, most az utolsó pillanatban, el akarta rontani a nagyszerű partit:

— A mamád azt akarja, hogy föláldozzad magad, ne nyikkanj és tedd kötelességed!

Szűk családi körben a császárkisasszony most már szepegni is mert. Könyei most már végigfolytak arcán, amelynek olyan finom és szinte nem emberi színe volt, mint a fayencenak.

— Meg fogom tenni, csak hagyjanak békén! — mondá, letelepedve a földre. Ruhájának szabása ellenére bár, az öreg nő is letelepedett mellé és biztatta:

— Örülj, hogy ezt kapod, a testvéreid mind rosszul mentek férjhez. Rosszul a mamára és házunkra vonatkozólag. Ők esetleg boldogok. Te esetleg boldogtalan lehetsz. De nem az a fő. A házasságban egészen más az, ami fontos. Az összeköttetés, a pozíció.

— Az összeköttetés, a pozíció... motyogta utána a leány.

— Mit tennél te, ha úgy járnál, mint Brandenburgi Katalin. Az a komisz Bethlen volt az ura. Muszájt hozzá mennie. Az egyik nem tudott németül, a másik nem tudott magyarul. Csak integettek, úgy éltek egymással. Nekem egy nénémnek kellett volna ehhez az emberhez menni. A császár hozzá is adta volna, de a fejedelem vizibeteg volt. (Úgy se sokáig árthatott.) A dauphin legalább nem beteg. Aztán ha beteg is. A férfiak ha egészségesek, nagyon kényelmetlenek. Maitresseket tartanak. (Frankhonban ez divat, még ha betegek is.) Mindnyájan meghalunk. Legfeljebb hamar elköltözik. Előbb azonban király lesz. Özvegy francia királynénak lenni szép dolog!

— Özvegy legyek! — sírt most már hangosan a császárkisasszony, úgy hogy a főhercegnő maga is megrémült, sietett eltávozni, még azzal vádolhatják, hogy Tonikát fölingerelte. A menyasszony egyedül maradt. Körülnézett a kedves hálószobájában, ahol lovaglóruhái, karneolos, aranygombos ostorai, álarcos-kosztümjei és játécai heverték, nem a legnagyobb rendben. Ezeket most mind itt kell hagyni, mert egy egészen más élet következik. És nem viheti magával ezüstveretű, kézgománcú, szűk ágycát, amelyben olyan édesdedeket lehetett álmodni, beburkolódzva a fehér pamutpapiánba, akaratos nagy haját kendőbe kötve, mint a morva paraszt-leányok. Egy más ágyban fog hálni, aranyozottban, nagyban, évszázadosban, ahol az éj minden pillanatában joga lesz valakinek őt megzavarni... Ezt már tudta. És finom fehér bőre — mintha fázna — kivörösödött erre a gondolatra.

— Eh — mondá magában — legalább vége lesz a kordának, nem ügyelnek fráják és kémek minden lélegzetemre, nem kell fölkelni hajnalban, táncolni minden délután, muszájból, mert óra van, térképet nézni minden délelőtt, hogy mi van a föld tulsó oldalán, amikor még azt sem láttam, ami szép Bécsben van. Imádkozni, amikor éhes vagyok, enni, amikor álmos vagyok, aludni, amikor virrasztani szeretnék! Nem bánom, ha odaadnak a dauphinnak, nem bánom, ha maga az ördög is!

Fegyelmetlensége és ifjúsága kitört a császárkisasszonyon, összezavarta, fölingerelte, elkábította és egyszersmind föl is vidámította:

— Egész nap vadászni fogok lovon. A hasas franciák csak úgy fognak lepotyogni mellőlem. Ő is. Jókat fogok kacagni, enni. Új ételeket. Új embereket fogok megismerni. Kocsiaim, kutyáim lesznek; képeket fogok festetni. Akkor gyónok, amikor akarok. És segíteni fogok a mamának.

— Csak magas volna. Legalább magas volna! — sopánkodott a menyasszony és éppen azon volt, hogy visszaessék elbúsulásába, amikor az egyik főfráját előre küldve, bekukkant szobájába egy úr, feje annak a francia kíséretnek, melyet Párisból küldtek érte. Ez katona is, színész is, pap is volt egy személyben, az arcán, amely szörnyen víg és bátor volt, látszott, hogy ugyancsak meg van ijedve és neki van keseredve.

— A császárnétól jövök, — mondá nem egészen friss hangon, — ő felsége megengedte nekem, hogy fenségedtől átvegyem köszönetét a dauphin számára, a küldött arcképért. Azonfelül engedje meg fenséged, hogy örüljek a hírnek, amely tudtomra adta: mily magas tetszésben részesült fenségednél uramnak, a dauphinnak az arcma.

Antoinette nagy gráciával, de igen kis mozdulatot tett a fejével, amely bájos és szelid volt az egyik pillanatban, de a másikban olyan, mint egy akaratos csikóé.

— A királynak most van egy ékszerésze, a maga nemében Cellni. Már is rendeltünk nála fenséged számára. A király a világon a legjobb apa lesz. A dauphinnek százszor több esze van, mint amennyit mutat. Nincs Európában az az uralkodóleány, aki nem küzdött kezéért. Kegyednek sikerült! A követ minden szigorúbb apropos nélkül beszélt és a kellemesebb szókat úgy megszopogatta, mintha cukorból volnának. Nyelve azonban végképp ellágyult, mikor arról kezdett beszélni, hogy a királyfi mennyire szerelmes menyasszonyába:

— Eddig van. (Mutatta a parókája peremét.) Oly türelmetlen, hogy nem lehet vele bírni. Tudom, kitért karokkal várja kegyedet, ebben a pillanatban is ott áll Versailles határán...

A növendékleány türelmetlenül vágott közbe:

— Ugyan hagyja, hiszen nem ismer.

— Én egy napig beszéltem neki fenségednek csak a hangjáról. Erkölcseiről, zenei képességeiről. Ő felsége menyasszonya haja iránt érdeklődött, megmondtam neki milyen. Nagyon meg volt elégedve. A dauphin tud ilyenekben itélni. Nagyszerű szeme van. És gyakorlata. Imádták a nők, amint mi franciák mondjuk. Jó szerencséje volt. Befejezése következik.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

XII. Ifj. Lendvay Márton.

A romantikus iskola utolsó apostola.

Sugár magas termetű, kicsi és érdekesen szép fejű, göndör fekete fürtökkel. A leggörbébb lábú színész volt a világon. Fantasztikusan öltözködött. Ha a Kerepesi-úton végig ment az ő veres bélésű, bársony hajtókás nagy gallérvégekkel, félre csapott cylinder kalapjával, mindenki utána nézett. A nők kegyeltje, olyan igazi seladon, prototípusa a szerelmes aktornak.

Igen nagy népszerűségnek örvendett. Az egész ország Marcinak hívta, ő mindenkit «cimbórá»-nak nevezett. Ha követválasztás volt, ő főként szerepelt, kapacitálni úgy nem tudott senki, mint Marci. Mindég ellenzéki volt, nemcsak a politikában, de a színháznál is.

A nagy urakat nem szerette; a karzat volt az ő választott publikuma, az ő idejében a kakasülőre járt az arany ifjuság: a diákok.

A legmagyarabb színész és mégis legjobban játszta a spanyol hidalgót.

Utólérhetetlen «Don Caesar de Bazan» (Coquelin meg sem közelítette). Délceg, könnyed, bohém, a kicsapongásig élénk; olyan «ritter» volt, hogy rongyos ruházata alól is kiütött a Caraffai gróf.

Hangjában, melyet úgy rezgetett mint a cimbalmos a hurjait, volt valami cigányos, úgy cifrázta a beszédet, mint Patikáros Ferkó a nótát a hegedűn. Valami különös volt a hanghordozása, nem épen éneklő, de zenés; a szerepek is olyanok voltak: az «Ördög naplójá»-ban Robin de Bois, «Fekete orvos», «Neslei torony», «Rovatos Lázár» stb; ezeket a szerepeket csak úgy lehetett játszani és beszélni mint ahogy ő tudott.

Ő korának volt a színésze; ma, a verismus korszakában, lehetetlen volna.

Naturalista volt a szó teljes értelmében, minden tanultság nélkül, és mégis nagy sikereket ért el. Kell is ehhez a mesterséghez tanulmányozás! Ösztön: az a teremtő erő. Gyakran a legkevesebb tudású embernek vannak a legszebb és legokosabb gyermekei!!

1848-ban, mint igaz hős honvéd, elsőik közt volt Budavár bevételénél, kik a várfalra tűzték a nemzeti lobogót!

Igen szerette az idegen terminusokat használni, habár nem is tudta jelentőségüket. Néhány ilyen tréfás adoma is maradt fenn róla.

Mikor még az opera is a Nemzeti Színházhoz tartozott (de szép időszak is volt az: «nemzeti opera! magyar opera!»), Ruzsicska, Erkel, Doppler írták a magyar operákat, Lonovics, Hollóssy Kornélia, Schódelné, Füredy, Jekelfalusi, Stéger, Bignio, Kőszegi, Benza, mind magyarul énekeltek a legragyogóbb hanggal, a legtökéletesebb művészettel.

A Nemzeti Casino néhány tagjának sürgetésére behozták a párisi opera mintájára az úgynevezett «Diapasonstimmung»-ot, t. i. a hangszerek bizonyos mértékű lejjebb hangolását, szóval a magas C-t kisebb hangkaliberű tenorista is kiadhatta, lévén az nem «C».

Az operisták örömmel üdvözölték ez újítást és már a rendes évi kapuzárás előtt élénk beszéd tárgyát képezte a diapason, mely az új idényben már meglesz. Lendvay távolról hallgatta a színház udvarán a beszélgetést, nem értette ugyan, hogy minek örülnek az operisták, de mint ellenzéki, rosszat sejtő gondolattal távozott. A szünetben a színház nézőterét javígtatták és az úgynevezett erkélyt építették, ahol a Casino tagjai ültek. Kapunyitáskor Lendvay is benézett a nézőtérre és nagy indignációval jött ki onnan és tele torokkal kiáltotta: «Nohát, örüljete, megvan a diapason, ott ülnek már rajta a Casino urai!»

A vidéken játszta «Don Caesar»-t mint vendég; valóssággal rettegett tőle az egész színtársulat, mert igen szigorú volt, a színpadot templomnak tekintette és üldözte a hivatalnokokat. A harmadik felvonás börtön-jelenetében három ajtó látszik, egy középen is; elrendelte, hogy minden ajtóhoz álljon valaki és tartsa be, hogy ki ne nyíljen. A középajtóhoz az igazgató a korcsmáros fiát állította, kinek az udvarán volt felépítve az úgynevezett aréna. Mikor a jelenet jön, hogy Don Caesar sorra próbálja az ajtókat, melyek mind zárva kell hogy legyenek és kétségbeesve rohan a középajtóhoz, mondván: «Zárva, zárva! Nem tudok szabadulni!».

a korcsmáros-fió nagy gráciával kinyitotta a középajtót:
 — Kérem, Lendvay úr, tessék erre kijönni!
 A darabnak természetesen vége lett!

A régi Zrinyi-kávéház sarkán, a Hatvani-kapunál, állott egy ember, aki veres, zöld, kék léggolyókat árult. Lendvay, a délutáni kirándulás meglepetésére gondolva, (akkor minden opera-nap kirándult a dráma valahova), megvásárolta az egész kollekción. Megszámlálta a boldog elárusító, éppen 25 darab tíz krajcárjával. Lendvay kifizeti; abban a pillanatban ott terem Szerdahelyi Kálmán észrevétlenül és a zsebkésének ollójával, míg ők számoltak, elvágta a zsineget, a 25 léggolyó egy pillanat alatt a levegőbe repült. Lendvay visszakövetelte pénzét, de a léggömbös azt felelte: «Az úr ügyis afféle ördög, láttam tegnap este az Ördög naplójában, hát csak varázsolja vissza a golyókat!» Lendvay büszke önérzettel távozott: ez is egyike az ő bámulóinak.

Egyszer Pázmán színigazgatóval nyári körútra ment, de mivelhogy akkor még nem épült ki a sok vicinális, szekereken ment az egész színtársulat egyik állomásról a másikra. Iszonyú nagy por volt és Lendvay kocsiját elkerülte egy földesúr, a port úgy felfelve, mint ha forgószél lett volna. Lendvaynak bántotta a torkát a por, oda szólt a kocsisnak: «Kap kend egy pengőt, ha elkerüli azt a plebéjust.» «A plébánost?» felelt a kocsis, «hiszen úgy is haragszom rá, mert gyónáskor nagyon leszidott», — azzal közé csap a lovaknak, pár perc és elébe kerültek. Lendvay a betett fogait a két ujja körmével megbillentette, mint ahogy fittyet szoktak hányni, abban a pillanatban elordítja magát: «Megálljon kocsis, a fogam ott maradt!» «Dehogyan maradt, hiszen itt ül a tiszteletes úr.» Alig tudta megértetni, hogy kiesett két foga. Nosza keresésére indult az egész karaván, volt kétségbeesés, mert ha meg nem találják, vége a tournénak. Végre egy kis kóristaleány elkiáltja magát: «Nagyságos Lendvay úr, Pázmán lovag 3 fogért 3 vármegyét kapott Mátyás királytól, mit kapok én, ha megtalálom?» «Három csókot.» «Itt van a fog», szölt a leányka, «kérem a csókot, ez felér három vármegyével!»

Valjon létezik-e még ilyen rajongó?!

Ha volna egy Lendvay Marci, talán még most is élne romantika. Mennyivel boldogabb kor volt az!!

Egy kereskedő naplója.

Kolosszális! Nincs felhajtás a kabinet piacán. Nézem az árlapot. Párin alól jegyzik a miniszteri tárczákat. Soha ilyet! Mégis tegyünk a totalizátorra: Tisza István szineire. Hát hiszen mégis csak valami, hogy beérkezett jó elsőnek és rossz utolsó gyanánt távozzék. A párti veszedelmes, kérem. Kereskedőszszel mérjük meg a dolgot. Csináljunk mérleget.

Valakivel, akiben a király bizodalma megtornyosodik, megeshetik-e, hogy a pártjában ne bizzék senki azok közül, akik a legnagyobbra vannak elhivatva. Holott az a valaki Tisza István. Sőt gróf Tisza István. Fia ama Tisza Kálmánnak, aki nem akart gróf lenni, mert több volt: király a pártjában. Kék szemüvege alól ha kegyesen nézett valakire, egy asszony, egy szép asszony mosolyával fel nem cseréli, akit ért az enyhe tekintet. A párt megteremtője, az új magyar rend atyja, ez országban a konszolidáció megalapozója, rengeteg elme, nagy szív, roppant barátszerző tehetség, csoda erő, rémítő szívósság, rettegett hatalom, mindenható, ma is még a párt zöme az ő szülöttje: — és mégis a fiának a kormány széken ne akadjon minisztere? Szülöttjei közt a saját vérének. A fiának, aki pedig nem Herbert: Tisza István önönmagáért. Jaj, jaj! Már megint poéta vagyok! Nem nézem, hol a haszon, hol a rezon, hol az aktuális helyzet egynémely ága-boga, hanem hogy hol az erkölcs és én, az egyszerű kereskedő, ki tudnám-e dobni a firmából a cég megalapítójának a fiát, ha joggal és hivatottsággal és a legilletékesebb erő küldetésében jelentkeznék az örökéért. Bizonyára meg nem tenném ezért a nagy világot!

De persze, én csak aféle boltosjellem vagyok, gyűszűész, kishitű (vagy ezt hagyjuk!), merőben képtelen a nagy tekintetek befogadására. A politika: az más. A politikusok: is mások. De mennyire. Hála istennek, hogy különböznek tőlem. (Tessék bevallani, hogy ez előkelő distinkció olyan embertől, aki csak üzletes!) Szó ami szó, még nincs kabinet!

Na, kidörzsölöm az álmat a szememből. Hazánkban ne akadjon aspiráns? Követke, aki ne vágynék tárcára, kegyelmes címre, forrására a jónak, a bőségnek, a hatalomnak, az uralkodásnak embereken, javakon, viszonyokon! Százat egy ellen, hogy egy tárcára akad száz! Lächerlich! Ám, úgy kell

lennie, hogy a kabinetfő igen válogatós. Magához méltó társakat keres! No, ez már nehezebb. És a méltók közt tényleg sok a vonakodó. De azért nem félünk a börzén. Már túlestünk mindenen. Uri gyerekek vagyunk. Semmi se érhet többé. A délutáni partnerem, Egyveleg Károly is azt mondta (már mindennel kereskedett, ezért enyelegettük rá ezt a nevet), semmi láz és kíváncsiság:

— Majd lesz! Hát lesz is. Majd? Hát majd!

Talán a falnak menjek azon való szomorúságomban, hogy ez, vagy az legyen kereskedelmi miniszter, vagy ne legyen. Hát legyen! Hát ne legyen! Nem tudok ugyanis senkit, akinek a kinevezése örömmel töltene el, bizalommal és reménnyel, hogy sok és nehéz bajunkat orvosolni fogja, akár csak enyhíteni is. És nem tudok senkit, akinek a gyarlósága még mélyebbre szánthatná a bajokat. Egyszerűen filozófus vagyok. Ez olcsó. Erre még telik. Fürdőre már nem. Különbön fenyevesek árnyékában lesném, mi történik odahaza. Vagy hogy földmivelési miniszter ki lesz? Egy ultraagrárius, aki nem meri bevallani, mert a kormány színe szabadelvű. Vagy egy titkos merkantilista, aki konzervatív — muszájból. Reménykedjék, aki akar, vagy aki tud. Én nem várok semmit és biztos, hogy nem csalódom. Ez a biztosítás új fajtája. Magam találtam ki. És nem fizetek érte prémiumot. Vannak most ilyen negatív megtakarításaim. Mert szörnyen jól megy ám nálunk az üzlet. Minden csupa lendület. A tőke az utcán hever! Hát nem hever, de minek is? Ugy se szedné fel senki. Nincs, mire! Nyakig vagyunk a fatalizmusban. Nemhogy felelet volna és megoldás, de kérdés sincs ma már: csak katonai. Hapták! Jaj de jó!

Ni, egy tehervonat indul, megrakva mindenféle holmival. Pardon! Portékával. Jó utat! Ilyet is régen láttam. Hiszen forgalom van! Nagyszerű! És hova vajjon vonatka ezzel a portékával? Belgrádba, ahol Goluchovszky védi az érdekeinket. A mi érdekeinket. Magyar kereskedők érdekeit. Jó, jó. Annyit mondok, tessék rendet csinálni, mert bizony isten meginterjuholum a szerb miniszterelnököt — a magyar helyzetről.

Beszélgetés egy öldöklésről.

A véletlen egyik külföldi nagyhatalom követjével hozott össze a minap, ki Oroszországból jövet, Budapesten is átutazott. A megbízatás, amelylyel beutazta az országokat, olyan természetű, hogy emiatt sem nevezhetem meg az illető nagyhatalmat, de annyit jelenthetek, hogy hatalma és gazdagsága az első helyen áll. Az illető úr Magyarországra közvetlenül Oroszországból érkezett és jelen volt a kisenevi mézárlásnál is. A kínai fal hajdanában nem zárta úgy el a menyei birodalmat a külvilágtól, mint az ukázok a minden oroszok cárijának földjét a többi Európától s így kétszeresen érdekelt, hogy hát voltaképpen mi is történt Kisenevben és hogy miképpen értesült a világ a mézárlásról, holott más ilyen mozgalmak hírének terjedését az orosz távirtda és rendőrség rögtönösen elnyomja. Erre a kérdésemre a következő feleletet kaptam:

Kisenev közel van Odesszához s a tengerparthoz. Ami odabenn a szárazföldön történik, arról Európa mitsem tud meg, de a hajók, a kikötők útján szárnyra kelt a mézárlás híre és csakhamar az egész világ tele volt vele. Igaz, hogy a tudósítások nagy része túlzott volt. Oroszország magával a mézárálással nem igen sokat törődik, mert az ilyesmi nem az első és nem az utolsó eset a fehér birodalomban, csak éppen az okoz kellemetlenséget, hogy a kegyetlen és embertelen gyilkolásról a külföld is tudomást vett. A közhivataloknak ez okoz csak bosszúságot. Nem mintha a cár tudomást venne róla, mert hiszen Miklós cár elé orosz lapnál egyéb nem kerül s az az ujság is teljesen a miniszterek és kormányzóságok szája íze szerint van nyomtatva. De az orosz kormánynak különös gondja van arra, hogy a külföld csak jót tudjon meg róla, higgyen haladásában, reformok életbeléptetésében, holott soha nagyobb abszolutizmus nem uralkodott Oroszországban, mint talán most.

Ezután kérdezősködni kezdtem magáról a mézárálásról. Az átcsempészett telegrammoknak és mende-mondáknak hitelt úgy sem lehet adni, ezért hát legautentikusabb egy szemtanú elbeszélése.

Kisenevnek körülbelül 130.000 lakosa van. Ezek közül ötvenezer keresztény s nyolcvanezer zsidó. Egy

forrongás idején tehát a zsidóságnak le kellene tepernie a keresztényeket, de minden egyes zsidó születésétől kezdve elnyomott, gyámoltalan és gyáva, hogy még csak moccanni sem mer s a mészárlás idején csak lakásába menekült s úgy ordított:

— Erőszak! Erőszak!

A két napos mészárlás előre volt szervezve. Körülbelül nyolcszáz ember állott össze s ötven csoportra osztva bejárta az egész várost s a városi hivatalnokoktól nyert utbaigazítás alapján krétával keresztet rajzoltak a keresztények házára, este pedig gyertyát és feszületet tétettek ablakukba. Fegyver egyiknél se volt, csak vaskampójú bot. Ezzel törtek a zsidó házakba, de csakis a szegényekébe s darabokra vertek, zúztak mindent. Aki csak ellentállni merészelt, azt rögtön leütötték. A halottak száma összesen ötvenegy volt, nem pedig több, amint ennek világszerte híre ment. De nem is ez volt a rettenetes. A támadók a legvadabb állatiassággal vetették magukat a fiatal lányokra s a hivatalos kimutatás szerint is többet mint kétszázat becstelenítették meg s úgy adták őket kézről kézre. A kórházban több mint négyszáz sebesült feküdt. Az utcákat katonaság tartotta megszállva, csak azzal törődve, hogy az utcákon ne legyen csoportosulás, hogy benn a házakban mi történik, azzal nem törődtek. Így hát bátran mondhatjuk, hogy a gyilkosok katonai asszisztenciával működtek, mert a kegyetlenkedésben és pusztításban őket senki sem akadályozta meg. Mikor a megrémült zsidók a rendőrséghez futottak oltalomért, a rendőrfőnök azt felelte nekik:

— Mást nem mondhatok, mint hogy védekezzenek. De akadt a keresztények között is, akik segítségükre voltak a szerencsétleneknek s én magam is tanuja voltam, hogy egy keresztény család egy hátsó udvarba hogyan bocsátott le lajtorját, amelyen azután több zsidó család menekült meg. Egy másik házból is szörnyű sírás, rívás hallatszott ki az utcára. Egy pópa ment éppen arra, bement s ötven rubelt ajánlott fel a kegyetlenkedőknek, ha megkimélik áldozataikat. De ezeknek nem kellett a pénz. Úgy látszik többel és másunnan fizették meg őket. Azt olvastam európai lapokban, hogy a kárt öt millió rubelnél többre becsülik. Ez nem igaz, mert mint már mondtam, csak a legszegényebb zsidókat szemelték ki. A gazdagságnak és jómódnak még Kisenevben is van varázsa.

Arra a kérdésemre, hogy az elnyomott orosz nép mért üldözi a zsidót, hiszen önmagának is rettenetes nyomorral kell megküzdenie, a válasz ez volt:

Az orosz a világ legközönyösebb, legeltompultabb népe. Önmagával semmit sem törődik, de a hivatalnokoknak gondjuk van rá, hogy ne ébredjen öntudatra s ezért szinte hivatalból, mesterségesen uszítják a zsidók ellen, hogy legyen mivel foglalkoznia és ne jusson eszébe a saját sorsára gondolni. De most, hogy a világ is megtudott egyetmást a kisenevi rémnapokból, gondja lesz az orosz kormánynak, hogy ezentúl — még szigorúbb legyen a határokon és a postán az ellenőrzés. A zsidók helyzete jobb nem lesz.

Mit szól Amerika interveniálásához? Csak az emberi jogok megvédése céljából történt ez, vagy pedig egyéb oka is van?

— Amerika már régebben keres ürügyet, hogy a kivándorlást gyengítse, különösen pedig, hogy az orosz zsidók beözönlését meggátolja, mert ezek pénz nélkül, szegényen jönnek s csak kárára vannak az Egyesült államoknak. Így hát minden áron arra törekszik, hogy az anyaország javítson a zsidóság helyzetén s ezért szólította fel most Oroszországot s a közelmúltban Romániát, hogy hagyjon fel a zsidóüldözéssel és kegyetlenkedéssel, mert ezzel nemcsak emberietlenséget és gyalázatot követ el, hanem néki is árt.

Informátorom végül a következő nagyjelentőségű szakavat mondta:

Különben pedig alaposan bejártam Oroszországot s közelről láttam azt a nagyhatalmat, melynek hadserege kifelé oly erőteljesnek és imponálónak tűnik föl. Mondhatom önnek, hogy ez a világ egyik legnagyobb tévedése. Soha ország közelebb katonai forradalomhoz nem állott. Alkalmam volt magasrangú katonatisztekkel, tábornokokkal beszélni s ezek úgy nyilatkoztak a közállapotokról, hogy ha felsőbb helyen tudomást vennének erről, rögtön Szibériába deportálnák őket. Szerencsétlenebb és nyomorultabb nép nincs a földön. A cárnak fogalma sincs, hogy birodalmában mi történik s akár hiszi, akár nem, Szent Pétervártól vasuttal öt kilométer távolságra huszezer skorbutos ember fetreng, akiket az éhség és inség juttatott erre a sorsra. És a cár erről mitsem tud.

A hatalmasnak látszó Oroszország nem más, mint kártyavár, a szabadság egyetlen szellője romba dönti.

P. Á.

ÚJ KÖLTŐK.

Farkas Imre:

Lyra.

1.

Elúzhatsz édes, megtagadhatsz —
Szép csöndesen megyek odább.
Nem ostromollak könnyűimmal,
Ajkamról nem fog érni vád.

Am belőlem valami mégis
Követni fog egy életen:
Az én szomorú, az én keserves,
Az én szerelmes énekem.

És ha majd mindkettőnket egykor
A sírnak örök éje főd
S a temetőre szemfedőként
Leszáll a nedves őszi köd,

Megcsendül majd fölötted újra
Bús, csillagtalan éjeken
Az én szomorú, az én keserves,
Az én szerelmes énekem.

2.

Ma újra itt voltál . . . gyöngéd kezded
Megersimítottad forró homlokom.
Ma újra itt voltál. Fehér ruhában
Belebbentél a nyitott ablakon.

Lecsókoltad pilláimról a könnyet
És elborított dús selyemhadj . . .
Ma újra álmodtam felőled édes,
S ma újra-újra megsirattalak.

Kéjutazás.

Irta: François de Nion.

Langyos szellő járt; kifeszített vitorláival a jacht könnyedén mebegve haladt a hosszú hullámok felett és domború oldalán halkan susogva felszökelt a hab.

— Ohó, hajódnak jó a járása, — mondotta Annie Lewis, a trapezművésznő, Jacques de Gacé-hez.

Erre Jacques elmosolyodott; örült az Annie vidám arcának; most történt először, hogy ilyennek látta, amióta együtt jártak.

Előttük a lejtők hullámvonalai bágyadt piros színt öltöttek, amelybe zöldes és fehér foltok vegyültek.

— Hol is vagyunk, my dear?

— Azt hiszem, Holgatt vagy Cabourg-ral egy magasságban.

A távcső üvegei hol erre, hol arra siklottak, majd egy pontra szegeződtek, majd meg tovább mentek.

— Igen, ezek már a dives-i kikötő parti jelei; úgy-e, Le Gall?

— Úgy van, márkí úr.

— Ah, nem ebédelhetnénk a szárazföldön? — ajánlotta Annie.

Szemöldökét felhúzta, így kérdezte Jacques a kormányost, aki rögtön azt felelte:

— Ha a márkí úr parancsolja, megpróbálhatjuk és lehetőleg közel iparkodunk a parthoz, éppen most van apály; de hogy mikor jutunk ismét vissza, ez már más kérdés, mert most a vízállás a legalacsonyabb.

Egész tisztán lehetett a földet látni, melyet a ferdén reáeső napsugarak mintegy kék ködfátyolba burkoltak. Mindig élesebben vált ki, tágas félkört képezve; a parti kaszinó zászlaja vidáman lobogott és a tenger felett nyugvó csöndbe élesen és ritmikusan tört bele a katonazene.

— Szeretnék partra szállani, csak hogy ott ebédeljek és hamarosan egy forduló «petits chevaux»-t játszszam.

— És ha megfeneklünk?

— Csónakon is mehetünk.

— Ha a nagyságos kisasszony akarja, átvihetjük a Jou-joun is, — mondotta de Gall. — Mi itt horgonyt vethetünk; csak hogy

az uraságoknak megint itt kell lenni, a dagály beállta előtt, úgy tíz óra tájban . . .

— Ez pompás lesz, Jacques. Akkor nyomban meg is fürdöm, úgy, mint a multkor Courseulles-ben.

Gacé idegesen pödörte a bajuszát; mint egy kinematográf röpke képe elvonult előtte a parton álló ismerősök hűledezése, a vad hurrá, melylyel Anniet fogadták, az a sok, kettőjükre irányult tekintet. Az istenért, csak most a parton ne bukkanjon fel valami ismerős.

Annie, vastag fürdőköpenybe burkolva, kilépett a kajútból.

— Jacques kérlek, az utazó táskámat el ne feledd, mindent beleraktam — kiáltotta vidáman.

A kis csónakba ült, megragadta a kormányt és vezényelte:

— Rajta!

Az evezők erősen nekifeszültek a gyors, odatóduló hullámoknak.

— Széloldalt tartani, kisasszony, széloldalt! Különben az áramlatba kerülünk!

A kis kéz mozdul egyet, a kormány fordul és kemény rövid ütemben érnek az evezők a csónak széléhez.

— A szél megint erősebb, az is ellenünk van: soha se jutunk Cabourg-ba!

— Hát az mi, amit ott látunk?

— Ez Houtgate partja — mondotta Jacques.

— Na jól van, hát akkor ott szállunk partra.

Észrevette, a partról mint irányulnak feléjük a látesövek, mint figyelmeztetik egymást az emberek, hogy ők ott jönnek.

— Jacques, rögtön kabint bérelsz és megvársz a fürdőköpeny-nyel, igen?

Ő csak bólintott. Ott állt egészen elől, piros selyem trikóban. Karcsú volt és elegáns, fehér vállai meg a két karja csak úgy világítottak. A hullámjárás majd fölvetette, mintha egy lengő trapéz felé kellene repülnie, a kis csónak ingó feneke azután meg levitte a mélybe. Így ringott ő, mintha ott lett volna a csillár alatt. Amikor látta, hogy a parton mindenki őt nézi, pajkosan felkiáltott: mjúzik! Büszke szabad testtartása vad bohóc-pózba ment át és fejest ugrott a hullámokba. A matrózok rögtön nekieveztek, hogy az úszót kövesék. A gyengéd és mégis erőteljes hullámoktól körülölelve, mintha egy könnyű rágójú nyugágy vitte volna, mintha őt is, mint a tengert, vonzotta volna a föld. Ahogy kezei a hullámokat szelték, szinte reátámaszkodtak a menekülő vízre, míg lábainak egy-egy erőteljes

lökése, mely őt előre tolt, a biborfényű testet és a nyakat, melyet részben az aranyos haját takaró piros selyemkendő fedett, magasra kiemelte a habokból. A csónak lassan járt a közelében.

— Menjetek csak előre! — kiáltotta, a habot lefújván ajkairól, — különben nem kapok kabint.

Erőteljes evező-csapások röpítették tova a csónakot, mely rövid zökkenéssel siklott a partra.

Jacques cigarette-re gyújtott és várta, hogy Annie kijöjjön a kabinból; a parton csendesebb lett, rövid, síkító harang-jeladások a table d'hôte-hoz szólítottak. Únott arccal, mintha csak megszokott, kellemtelen foglalkozásról lenne szó, mentek arra emberek, a csoportok egyes családokra bomlottak, házastársak vonultak arra, gyermekeikkel. E rendes szokások és viszonyok láttára titkos fájdalom töltötte el őt; képek ébredtek fel benne, melyekre már csak nagyon ritkán gondolt. Mögötte lépések közeledtek a puha homokon; azután megérintette valaki a vállát. Ő megfordult és meglepetten kiáltott föl:

— Hogyan, te vagy Louis?! Hogy kerülsz ide?

— Hogyan? Itt lakom, éppen négy hete. Láttam, mint szálottál partra.

— Ah!

— Tudod, az egész kitünően volt rendezve! Elsőbb jött a csónak, azután felbukott a vízből a piros test, felbomlott a haja hirtelen és eltakarta őt egészen. Nem is lehetett valami egyszerű dolog, ezt a hatást kitalálni. Mindez igazán stilszerű volt! Csak te, várakozó helyzetben, a készen tartott fürdő-köpenynyel, csak te voltál az egyetlen, akinek, úgy látszott, mintha ez a helyzet nem igen tetszenék.

— Ha csak azért jöttél, hogy kinevess, akkor inkább maradtál volna. Hát te, feleségeddel vagy itt?

— Feleséggemmel és a gyermekeimmel.

— Mind jól vannak?

— Köszönöm, igen. De Gacé asszony is itt van; mellettünk bérelt villát.

— A feleségem is itt van? — dadogta Jacques zavarodottan.

— Nos, mi van ezen bámulni való? Hiszen ő most a maga ura, miután te, a — mondjuk: különös — viselkedéseddel arra kényszerítetted, hogy szabadságát visszakövetelje. Különben is Hélène barátsága nagy támasz neki Egészen magában él, nem jár senkivel Amint már egy állás nélküli asszony élhet.

— Es Aliette mit csinál? — kérdezte Jacques habozva.

— Oh, a leánykád bájos gyermek!

— Vágyódom utána; három hónapja már, hogy nem láttam.

— Ez azt bizonyítja, hogy nem igen éltél törvényadta jogoddal.

— Hallod-e — így szólt Jacques rövid hallgatás után, — ők itt a parton voltak . . . ? amikor mi . . . ide . . . ?

Rövid szünet.

— Nem, nem, szerencsére nem voltak itt. Nem vagyok olyan kegyetlen, hogy meghagyjalak e bizonytalanságban.

Zajtalanul nyílt ki a kabin ajtaja és Annie Lewis karcsú alakja, a leáldozó nap utolsó sugaraitól megvilágítva, megint megjelent.

— Nos Jacques, azt hiszem, most már ebédelni megyünk. Ez az úr itt — valószínűleg egy barátod — úgy-e, velünk jön?

— Persze, persze, jöjjetek csak mind a ketten; az embereimnek kell csak még néhány utasítást adnom.

És erőteljes hangon hitta a kis csónakot, mely tőlük csak néhány méternyire ringott a most már sötét habokon.

A matrózok felelete hallatszott; hangjaik úgy vonultak egyenés mellett a levegőben, mint sötét vizimadarak.

— Micsoda furcsa nyelven beszélsz velük? — kérdezte a barát.

— Szamár, ez a breton-nyelv, figyelj csak!

Az egyik ember kiugrott a csónakból, úgy, hogy derékig állott a vízben. Jacques valami parancsot adott, a felelet egy kelta «ya», mire a matróz Annie felé bukdácsolt, a karjaiba kapta és visszagázolt vele a csónakba. Egy pillanatig szótalan volt, de akkor megeredt az angol szitkozódások zuhataga, miközben hiába ellenkezett kézzel-lábbal.

Azután mindjárt hallani lehetett a vízbe merülő evezők zaját, még néhány rikácsoló hang és akkor minden összefolyt az éjjeli hullámok mozgó sötétjében.

— Mi jutott eszedbe hirtelen? — kérdezte Louis.

— Ezek a fiúk az én iskolámban nőttek fel; nem ismernek az enyémnél hatalmasabb akaratot.

— De mit jelent ez a szöktetés?

— Oh semmit; meg akarok tőle szabadulni, — felelte Jacques, míg fölfelé ment a parton; — tegyen most azt, amit akar. Holnap reggel viszont kell látnom az én kis Alietteimet.

Egy dinasztia vége.

Egy történetírónkat izgatta a kérdés: ha Carlyle élne, hogyan látná és mint írná meg a belgrádi királygyilkosságot?

Hogy feleljen magának: ezt a jóhiszemű kis történelmi hamisítást csinálta:

Carlyle: «Végítélet».

Így kellett történnie. A végzet végigsuhantotta szárnyát a konak fölött s a király és törvényesített Pompadourja holtan buktak el lehétől. Római patriciusok cézár-mészárló forradalmaira, nem egész a regehomályba vesző görög tórtragédiáig kell visszamenniünk, hogy ennek az éjszakai király-irtásnak párját találjuk. Mert az a gond, melylyel a bosszút lihegő katonák minden élő lelket, melyet rokonszenv, érdek, mult, reménység, ígéret, cinkosság, szerelem, szeretet az Obrenovicsokhoz fűzött, felkutattak és örökre némává tettek, csak az őskori törzs-harcokhoz hasonló, mikor ugyanis az egyik fél nem nyugodott, míg az ellenségnek az irmagja ki nem veszett.

De hogy is esett meg a Végítélet? A csütörtökre, június 11-ére virradó éjjel tizenkettő után apró katona-arcok bújtak ki az alvó Belgrád mozdulatlan házsoraiból. Csupa tisztből állott s mind egy volt a céljuk: a konak. Mikor elértek az agyoncifrázott, parvenü-ragyogású palota elé, körülfogták s megadták a jelt. Erre kétfelől, a tulsó kis ajtón s a homlokzat nagy vasrácsozatos kapuján megjelent egy-egy belső tiszt, s kinyitotta. A főkapun behatolók egyenesen az épület nagy tölgyfakapujához siettek, melyet azonban zárva találtak. Hol van Naumovics? kérdi Masin ezredes, a felkelők vezére. Elárult, feleli valaki a csoportból. Masin erre kivesz egy dinamit-patront s a kapu kulcslyukába teszi. Néhány másodperc s a kapu nagy robbanás közben széthasad s mögötte ott fekszik Naumovics — a kulccsal kezében. Néhány pernyi késés halálát okozta. Az első hullán keresztül lépve, vad elszántsággal rohan a kis

esapat fel a lépcsón. Hol a király? — ez a kérdés cseng minden ajkon. Érzik, hogy itt hamar kell végezni, mert ha egy-kettőre nem sikerül a király-irtás, akasztófacon fejezik be életüket. Végre rátaláltak a királyi hálósobákba vezető folyosóra. De itt egyszerre lövések fogadják. Petrovics, a hadsegéd, a királyné szeretője süti el revolverét a betolakodókra. Harminc revolver felel. Petrovics összeesik. De kívülről, az utcáról és a kertről is lövések hallatszanak. Talán idegen, király-hű katonák érkeztek s már küzdenek a hatos ezred legényeivel. Ki tudja. Sietni kell, sietni kell. Egyszerre sötét lesz. Valaki eloltotta a villamos lámpákat. Vége van mindennek, érzik a tisztek, s már csak inkább azért botorkálnak, hogy kijussanak s elmenekülhessenek. A zsebekből előkeresett gyufák villannak fel, de mindjárt el is alusznak. Sötétség mindenütt s olykor egy-egy távoli lövés. Végre néhány gyertyára találnak. A királyi ebédlőben vannak s ennek egyik asztalán nagy, sok-karú ezüst gyertyatartók állanak. Meggyújtják s az új fény mellett indulnak a király-hajszára. De nem is kell sokáig keresni, szól Misics, itt kell lenniök. Itt a szobában van egy rejtek-ajtó, tudom. Nosza, nekifognak a rejtek-ajtó kereséséhez. Végig tapogatják a falat, megnyomnak minden gombot s végre — ki is nyílik egy kis odu. Először semmit se látnak benne; aztán rávilágítanak s íme két ember áll előttük. Két ember, egy férfi és egy nő — a király és a királyné. Remegve összebújtak s szines hálóingeik redői egymásba olvadva borítják testüket. Egy percnyi megdöbbenés mindkét részről. Végül a király a közeli halálfélelemtől s a tehetetlenség dühétől ösztökélve odakiált a tisztekre: Katonák, ti elárultatok engem! A vád elhangzott s védekező szó nem hangzott, csak egy revolver-golyózapor, melytől a két összeölelkezett ember a földre omlik. Meghaltak. Az utolsó Obrenovics-nak vége...

Aase halála.

Irta: Ibsen Henrik.

Szereplők: Aase, a szeleburdi Peer anyja, aki halálosan beteg; Peer, aki cilenségei elől a hegyek közé menekült; Kari, egy öreg asszony, aki elment, hogy papot hívjon a beteghez.

Szín: Aase kunyhójában. Este van. A tűzhelyen rőzse ég. Aase padra vetett ágyon fekszik, olykor izgatottan kapkod a levegőbe; az ágy-lábtól eső végénél szék s azon egy macska.

A a s e: Nem jön. Pedig úgy megigérte!
És útja csak ez a határ ...
Nincs már kit küldenem érte
S az óra, az óra lejár.
Hamar, váratlan', örökre!
S úgy fáj szívem, oly csupa bú ...
Fiam, — csak nem gyúlólsz te? —
Anyád már nem szigorú.

P e e r (jön): Jó estét!

A a s e: Itt vagy-e végre?!
Istennek hála, fiam.
Csak valami baj ne érne!
Lesnek rád annyian!

P e e r: Mit bánom! Csak egy a vágyam:
Látnom, nem vagy-e beteg?

A a s e: Úgy hát késhet' Kari bátran ...
S én békével mehetek.

P e e r: Mennél? Vajjon hova mennél?
Mi sürget, hogy tova-állj?

A a s e: Óh Peer, más semmi, csak egy cél —
És az — és az — a halál.

P e e r (összerezzen): Küzdtem vad szörnyetgekkel ...
Ez itt biztos hely, anyám.
De reszketsz! ... Tán a hideg lel?

A a s e: Óh mindjárt vége talán! —
Majd lágyan fogd be, fiacskám,
A megtörő szememet
S fáradt, vén testemet aztán
Szép koporsóba tedd!
Aranyos legyen ám a koporsó.

Peer: Ej, ne szomoríts el, anyám!

Aase: De hát az ilyesmi nem olcsó...
(Nyugtalanul tekintget körül.)
S már semmi eladni való!

Peer (komoran): Nos én vagyok az oka, érzem.
De szememre minek veted?!

Aase: Ne türtem volna régen
Csúf, kórhely csinyeidet!
Nem voltál te sohse józan,
S ki tesz jót mámorosan?
Hogy' kacagtál ki, ha szóltam...
Nem tértél észre, fiam.

Peer: Sok vad hajszám jut eszedbe?
Hogy' vitt a hegyekbe a láz?
Vess fátyolt ma ez ügyekre,
Holnap se késő a szidás.
(Az ágy szélére ül.)
Most — óh még oly sok a tervünk;
Mit kellene tenni majd!
Anyácskám, rajta, csevegjünk,
Nem bánva se bút, se bajt.
Ni, még itt látom a cirmost...
Azt hittem, rég halott.

Aase: Éjente úgy nyávog, úgy sír most...
Mit érez? Halálszagot?

Peer (kitérően): Mi újság erre?

Aase: Mi volna?!
Egy halvány, szőke leány
Megy olykor föl a vadonba...

Peer (közbevág): S Moén Matsz mint van, anyám?

Aase: Mondják, az a lány az útját
Nem is titkolja már...
Nos, tőle hogyan tudnád:
Mi hír s anyádra mi vár!

Peer: Mit tudsz, anyám, a kovácsról?

Aase: Óh, a szurtost sohse bánd!
Alakoskodol? Óh tudod ám jól,
Hogy' hívják azt a leányt!

Peer: Jó, Jó!... Még oly sok a tervünk;
Mit kellene tenni majd.
Anyácskám, rajta, csevegjünk,
Nem bánva se bút, se bajt.

Tán szomjazol? Innod adok hát.
 Nyújtózz ki, van itt hely elég.
 Ah ez ágy! No lám, e padocskát
 Nem nékem vetted-e rég?
 Emlékszel-e? Hogyha sötét lett,
 E padra feküdtem én
 S te mellém ülve mesélted:
 Mint járt a manó s a tehén...

A a s e : S játszottunk szánutazást rajt',
 Ha nem volt itthon apád.
 S szálltunk — úgy küzdve le száz bajt —
 Szobánkban — a fjordokon át...

P e e r : Beh rémes volt az, anyácskám! —
 Most is remegek bele én, —
 A manó-király paripáján...

A a s e : S én, — azt hiszed, — elfeledém?
 A círmos volt az... Im, alszik...
 Akkor — jó paripa volt.

P e e r : Vitt, merre a nap lehanyatlik,
 Vitt, merre fölkel a hold:
 A Sória-Mória várba,
 Oda vágytunk mi, oda!...
 Botot fogtam paripánkra
 Ostornak... Tova, tova!

A a s e : Ott ültem a bakon és te —

P e e r : Megcsaptam a kis paripát
 S te dédelgetve, becézve
 Úgy fogtál melegen át.
 Áldjon meg az isten, anyácskám,
 Jó szivedet áldja meg!
 De mért nyögsz?...

A a s e : Óh, csupa ránc ám
 Ez a pár rongy, amin heverek.

P e e r : Kissé hát dőlj tova innen;
 Úgy, úgy!... Most jobb, ugyebár?

A a s e : Óh Peer, hiába minden,
 Csak vége volna már!

P e e r : Botorság! Bújj ide szépen.
 Sohse félj! Melléd ülök én.
 S betakarlak s elmesélem:
 Mint járt a manó s a tehén...

A a s e : Jobb lenne papért sietned,
 Ah, odavagyok nagyon!

Peer: Csak agyrém, ami ijesztget;
De majd segítünk a bajon.
A Sória-Mória várban
Ma királyi lakzi van ám...
Ott kell lennünk; nosza, bátran!

Aase: Meghívtak-e?

Peer: Hogyne, anyám.
(Zsineget vet gyeplőül a székre, melyen a macska gubbaszt; botot vesz
kezébe s az ágy-lábtól eső végére ül.)
Gyú hát! Előre lovacskám!
Velünk van anyóka, velünk...
Úgy, úgy! Kedvemre rohansz lám,
Szélvészszel versenyezőnk.

Aase: Óh Peer, mily ezüst kacagás cseng?

Peer: Paripánk csengője, anyám.

Aase: S most mily zizegés, zokogás zeng?

Peer: A nádason át visz a szán.

Aase: Megállj! Mi sikong a magasban
Oly fenyegetőn, szilajul?

Peer: Tar fák közt szél szava harsan...
Ne bánd, már csillapul.

Aase: Mint villog amott ezer ablak!
Fényárban a bástya, a sánc...

Peer: Ott szellemek mulatnak.
Hallod?

Aase: Kezdődik a tánc.

Peer: S ott áll Szent Péter a bástyán
S oly nyájasan integet...

Aase: Hív?

Peer: Hív mosolyogva, anyácskám,
S már bort is tölt neked.

Aase: Bort?... Óh ha kalácsot ehetnénk!

Peer: Majd azt is tesznek eléd.
Hisz ott a tiszteletesnék;
Majd ad kávét s csemegét...

Aase: Találkozunk tehát ott?

Peer: Ahányszor csak akarod.

Aase: Szívesen hagyom itt e világot,
Csak lakhassam veled ott!

(Peer nagyot suhint botjával, mintha ostort pattintana.)

Peer: Gyú, kis paripám! Nosza, szálljunk!

Aase: Oh Peer, eltévedünk.

Peer (ismét suhint): Országúton visz a szánunk...

Aase: Óh Peer, jaj, jaj nekünk!

Peer: A vár kapuszárnyai nyílnak;
Azonnal odajutunk.

Aase: Óh Peer, nem, nem szomorítlak...
Bár vinne jóra utunk!

Peer: Jó abrak vár ma, lovam, rád!
Mily sokadalom!... Hejh, utat!...
Gynt Peer jön s hozza az anyját! —
Szent Péter merre mulat?
Nos, Szent Péter, mi a terved?
Óreg, bocsásd be anyót!
Ne bánd, bármit kerepelget
Sok jámbor égi lakód!
Csak hadd átkozzanak engem!
Sohsem lestem kegyöket.
De anyó párját becsületben
Váltig keresheted!
Csak a küszöbig megyek én ma.
Mit zúgtok jámborok?
Lecsepültelek ám, ugy-e, néha?
Bíz' az nem tréfa dolog!
De anyót tisztelnetek illik
S jó lesz, ha becézgetitek.
Elvégre tudhatni-e mindig:
Ki az ép és ki a beteg?
De ni-ni! Hisz ott az Úristen!
Szent Péter, nézz oda hát!...
Int néked...

(Elváltoztatott, mély hangon:)

«Rendbe' minden!

Bocsásd be Aase anyát!» —

(Nagyot kacag s hátrafordul anyjához.)

Úgy ám! Baj lenne különben!
S más nótát kezdenék!

(Ijedten:)

Miért ülsz oly tönkregyötörten?
Csak tudsz mozdulni még?!

(Az ágy fejéhez lép.)

Szemed mért úgy kimeresztve?
Szólj! Peered kérdez, anyám!

(Megtapintja Aase homlokát s kezét; a zsineg-gyeplőt odadobja a székre s tompa hangon szól:)

Vagy úgy?!

(Mintegy a paripához is.)

Nos, örökre pihensz te.
Itt állhat örökre a szán.

(Lefogja a halott szemét s föléje hajol.)

Nem szídsz s nem ölelsz te többet!

Köszönet hát mindenért.

Te meg az utazást köszönjed ...

(Arcát a halott ajkához illeszti.)

Úgy! Minden véget ért.

Kari (jön): Nos? — Peer? — Hogy' van? Ugy-e jobban?

Felejt kint bánatot ...

Hogy' alszik! Mily nyugodtan!

Avagy tán — —

Peer: Csitt! Halott.

(Kari sírva hajol a halott fölé. Peer föl s alá jár, aztán oda áll az ágyhoz.)

Nos, eltemetem! ... S el innen!

Hegy, völgy, gond — ég veletek!

Kari: Oly messzire?

Peer: Tengeriglen —

Kari: Ah!

Peer: S még messzebbre megyek!

Fordította: Telekes Béla.

A Don Juan lélektana.

Irta: Szász Zoltán.

Születnek olykor nálunk csikók, a hátukon titokzatos sávokkal, melyeknek az anyakanca testén nyoma sincs. A gazda csodálkozik s nem találja a rejtélynek nyitját. Ezt pedig könnyű megtalálni, ha a nagy Darwin szellemében egy ősné nézünk minden elevenséget. A mi lovunk őséül odaállított ez a tan egy zebra-féle ősz lovat, amely valószínűleg csíkos volt, mint az afrikai sivatagok tigris-köntösű patása, nem kell tehát más magyarázat a mai középeurópai csikókon megjelenő sávok számára, mint a reverzió, az utód visszaütése az ősré, mely itt egy temérdek nemzedéken át elkalódott testi tulajdonság hirtelen megjelenésében nyilvánkozik meg. Nem ilyen feltűnő, rögtön a születésnél szembe-ötlő, de sokkal sajtóságosabb és távolibb horderejű reverziós tünetek bukkannak föl az emberiség között is. Itt persze a sávok legtöbbször a lelken jelentkeznek s épp ezért csak a felnőtt, lelki nagykorúságra jutott cselekvő emberen nyilvánkoznak meg. Az állatiság, az ősz-vadság eme fölbukkanásai belevegyülnek a rendes emberi tulajdonságok közé s nehézzé teszik a felismerhetést, különösen mivel a lelki tulajdonságok nem oly könnyen vizsgálhatók meg, mint a testiek. De épp ezért jó, ha ezeket a köztünk kullogó negyed-állatokat kipellengérezzük s lehetőleg irtjuk is, mivel ez által a faj terebélyének vadhajásait nyessük, azaz az emberiséget nemesítjük.

Ilyen sávos lelkű ember-válfaj a kéjenc. Az antropoid, az ősz-majom, melyből mi emberek kialakultunk, túl-nagy adagban dolgozik benne, s lelkét ösztönzi örök portyázásra a gaztettek után. Persze nem csak éppen a nemi gazság formájában üt ki ez a majomság a mai emberen, mert minden igazi gonosztevő, minden komolyabb gonosztett ily eredetű és sajátosan szerelmi dúvaddá a született gonosztevőt társadalmi helyzete teszi. Ez a társadalmi helyzet kedvező. A nyomorban vagy legalább szűkes viszonyok közt születő krimináloid gazságát természetszerűleg a megélésért való küzdelemben éli ki; állatiságának elég dolga akad a kenyérért való tülekedésben, s így nem teremnek meg benne a Don Juan-álmok, amelyek csak a jóllakott ember lelkében virulnak ki

A társadalmi épület felső emeletein, az orom tájékán, ahol a jó módú kevesek és dőzsölő néhányak minden megélési gondtól menten keresik az oly órákat, melyeknek minél több virága van, a gonosz hajlandóság szerelmi kártékonykodás formájában üt ki. Aki ebbe a boldog társadalmi rétegbe születik bele gonosztevőül, az fejlődik kéjencé, Don Juanná. A Don Juan tehát egy született gonosztevő, akit szerencsés születési körülményei megóvtak attól, hogy a fegyházba vezető bűn-ösvény felé csábuljon s így benne rejlő bűnös energiáit női erények és testek meghódítására fordította. Az a néhány paraszt Don Juan és iparos-vivőr, akiről olykor beszél a törvényszéki és újdonság-rovat, nem dönti meg ezt a véleményt, mivel rendkívül kis számban fordul elő s akkor sem igen érdemli meg ezt a nevet.

Mert az igazi kéjencség kifejlődéséhez nem csak magasraszületettség, de bizonyos műveltség is szükséges. Az állatiság így bizonyos kulturmázt nyer; a kéjencben a majom kezét fog a művészszel s együtt mennek hódításra. Ez a magyarázata annak, hogy a foglalkozásszerű nő-pusztítókat sajátosan a túlrett, már hanyatló kulturájú és romló vérű népek: az olaszok, spanyolok, franciák termik. Itt a műveltség meg van, egyszersmind azonban a nép-anyaga megromlott, s így sokkal gyakrabban jelentkezik az állatiság reverziós felbukkanása. A román népek általában érzékiek s művelődésük, vallásuk, művészetük sohse volt olyan szellemi, olyan elvontságokat szerető, mint az észak lakóié, a germánoké. Mindez érthetővé teszi, hogy az Aretinok, Casanovák, De Sade marquisk nem az északi tölgyerdők és ködös tengerpartok germán lakosságából nőttek ki.

Ezzel azonban, hogy gonosztevő-válfaj, még nincs elintézve a kéjenc természetrajza. A születésével bölcsőjébe, tulajdonképpen vérebe, került átok — melyet ő minden erkölcsöt kinevetve boldogságnak nevez — csak egy alap diszpozíció, egy vérmérsékleti csira, melyet a későbbi élet fejlesztett ki a lelki tulajdonságok díszes bokrétájává. Ezeknek a bűn- virágoknak, ennek a lelki fertő-flórának a megismerése állítja aztán elének a maga igazában a kéjenc bensejét, lelki világát. S a behatolás ebbe a mocsárba nem mindennap s mindenki által megtehető séta. Ezeket a kéjenc-érzéseket és Don Juan jellemvonásokat az az évezredes lepel fedi, melyet a művelődés az egész nemi életre borított. Az emberiség jó részére nézve a leányok, gyermekek számára a normális nemi élet is elkerített szentély, melyről csak gyermekszobalegendák, eszményesítő mesék és véletlen megfigyelések alapján

tud egyet-mást. Mily ismeretlen lehet tehát a nemi élet rendellenessége és pedig nem csak a nők és gyermekek, de az egész átlag-emberiség előtt? Igaz, hogy ezt a tájékoztatatlanságot az orvos-tudomány egyik népszerű ága, Charcot és Krafft-Ebing tudománya a legjobb családokba behatoló könyveivel némileg csökkentette. Segédkezett nekik ebben a művelődés fejlesztő munkában egy csomó modern író, pl. Maupassant, Zola, Mirbeau, d'Annunzio, akik művészi formában kiszinezve bocsátották világgá az orvosi könyvek szürke eseteit. Mindez azonban nagyobbára a nemi elfajulások testi tüneteit tette a szalonok csevegési témájává. A lélektan nem hajolt még a kéjenc agyára, magára a lelkére, hogy itt kifürkészsze azokat a sajátos gondolatokat, kényezéseket, akarásokat, azt az egész világnézetet, mely ezt az állapotembert tetteiben vezérli. Pedig mint mindenben, a kéjencben is a lélek a legérdekesebb.

S ehhez hozzáférközni nem is valami könnyű. Nem mintha a kéjenc valami bújkáló, vagy sajátságait leplező ember-válfaj volna, amilyen a többi gonosztevők vagy az örültek jó része. Ellenkezőleg: az emberiség mai fejlődési fokán még határozottan dics-fényszerző a nőhódítás és kéj-kalózság, úgy hogy a pubertás korszakában majdnem minden s később is jó sok férfinak ez a belső, titkos eszménye. Míg azonban maga a foglalkozás és jelleg úton-útfélen bevallott dolog, magának a kéjenci lélek-működéseknek a mivolta és részletei csak igen kevesek előtt ismeretesek. Ennek magyarázata az, hogy ezeknek a lelki tüneteknek még nincs tudománya, maguk a kéj-emberek pedig nem falka-fenevadak, hanem külön-külön portyázó állatok, s így mindegyikök nagyobbára csak saját tapasztalásából merít. Az enyhébb dolgok még köztudomásúvá válhatnak; a kéj-latornak legtitkosabb fogásai azonban egyáltalában nincsenek benne a köztudatban, s így sok felnőtt nő, sőt férfi, aki pedig azt tartja, hogy ő is sétált egy kicsit Cytherében, meghal anélkül, hogy ennek a mocsárnak legtitkosabb süppedékeit csak hírből is ismerné.

Mi tehát az, ami ennek a sajátos, titokban élő ember-válfajnak a lelkéhez utat nyit? Az irodalom. S ez talán az egyetlen eset, mikor az irodalom valóban az élet megismertetésére képes. Ez ugyanis egy eszményítéstől, iskola-elvektől, esztetikai törekvésektől ment, valóban élet-festő irodalom. Itt nincs l'art pour l'art, nincs tendencia, ha csak más nem, mint a voltaire-i: az érdeklődés felébresztése.

Befejezése következik.

Gyermekkori emlékeim.

Irta: Gárdonyi Géza.

Apám.

Hasonlított III. Napoleonhoz, csak a bajuszát nem hordta olyan hosszúnak. A szeme szürke volt és nyájas, nyugodt nézésű; de ha akarta, oly erősen tudta rászégezni bárkire is, hogy nem lehetett kibírni. Persze csak akkor nézett így, ha valaki lóhátról beszélt vele, máskülönben az ő lelke olyan volt, mint a tavaszi napsugár.

Rendesen sötétszürke ruhát viselt vagy sötétbarnát és gömbölyű kemény kalapot, nyáron barnát, szalmából valót. Bal kezét otthon mindig hosszúszárú pipa foglalta el, amelyből szüzdohány illatozott.

A haját fölfelé fésülte s hátul kissé felbokrozta, mint ez az ötvenes években divatozott. Én már őszhajúnak ismertem őt, mert korán őszült. Ötven éves korában már ezüstöshaju öregember volt és cvikkert viselt, noha amúgy erőt fejezett ki a magatartása.

Ősszel, tavasszal köpönyegben járt és ha kívül volt a műhelyen, inkább tartották grófnak, mint mesterembernek.

Bizonyos méltóság és lassúság jellemezte a mozgását. Sohase sietett. Ha vasútra ment, biztos, hogy akkor csengették a harmadikat, mikor kilépett a perronra, de azért nem késett el sohase.

E lassúság nem lustaságból származott, hanem inkább a testi erő lassúsága volt az. Keveset aludt. Azt szokta mondani: Bolond az, aki többet alszik, mint amennyit muszáj.

Éjjel is fölkelte néha és olvasott. Az olvasmányait nem válogatta meg: ami a kezébe került, azt olvasta. De amit egyszer elolvasott, nem felejtette el.

Agárdon, ahol én születtem, végigolvasta a Nádasdy gróf könyvtárát. Persze Dumas és Hugo Viktor tetszett neki legjobban. Székesfehérvárott és a Lipótmezőn is hordatott könyveket a kölcsönkönyvtárból s fél éjszakákon át olvasgatott. Reggel aztán elmondta anyámnak, hogy mit olvasott.

Olykor az anyám kíváncsi volt a folytatására s fölvette a regényt, tovább olvasott. Emiatt aztán elsült-főlt az ebéd s apám is boszankodott, hogy anyám előre megmondta, hogy mi lett a vége a regényhősnek.

Akkor aztán nem vett ki többé magyar könyvet, csak németet. Ehez már az anyám nem értett. Akkor persze anyámnak a gyertyapazarlás is feltűnt, s egyszer ki is fejezte a gondolatát, hogy jó lenne takarékoskodni.

— Várj csak, várj, — mondotta apám, — egyszer majd lesz gyertya és én nem leszek.

Neki magának csak öt-hat könyve volt. Ezek között — emlékszem — megvolt neki Császár Ferenc Mithologiai könyve, Renan Jézusa, egy vaskos német fizikája s egy 1773 tájban nyomott ugyancsak németnyelvű bibliája.

Vasárnap délelőttökön és nagypénteken az evangéliumokból olvasott. Ilyenkor mély elfogódottságban ült a könyv előtt és gyakran könnyezett.

De azért kemény ember volt és a sorsnak semmiféle csapása nem tette aggodalmassá. Az időjárás ő nála sohse volt napokon át felleges.

Társaságba, látogatóba nem járt, de ha valaki jött hozzánk, őszintén boldog volt; tréfált, anekdotázott, a legjobb borát tétette az asztalra és a konyhán az anyámnak remekelnie kellett.

Kitünő beszélgető volt. Azon kozőrök közé tartozott, akik nemcsak az elbeszélte tárgyat tudják érdekessé tenni, hanem a maguk gondolataiból kétannyit adnak hozzá. Elbeszéléseiben a legkomolyabb történet is humorisztikus alakot öltött. Még a szabadságharci élményeit is úgy adta elő, hogy mosolyogni kellett.

Meleg ember volt.

Megjelenésére jellemző, hogy egyszer Budapesten, mikor szerződés végett ment egy földbirtokoshoz, ez a szalonjába vezette be, s igen elbámult, mikor apám mondta, hogy ő az a gépész, akit ez meg ez a gyáros ajánlott.

A birtokos ránézett apámnak a kezére és a fejét rázta:

— Nekem iparos kell, nem úr.

És nem is szerződött vele.

Apám multja.

Emlékeimnek ebből az idejéből jegyzem fel apám elbeszéléseit. Mert csak az itt töltött időben, rendszeren ebéd alatt mondogatta ő el a lejegyzetteket. Később már az élet terhei annyira ránk szakadtak, hogy apám csak az ügyeiről gondolkozott az asztalnál is. Azután meg én elkerültem a családi háztól, és kevés időt töltöttem vele e Földről való eltávozásáig.

Apám Nemeskéren született. Az apja lakatos volt. Amennyire apám emlékezése visszahatolhatott a család multjába, minden öregapám lakatos volt.

Az egyik valamelyik Eszterháznak csinált egyszer titkos zárat. Ez az Eszterházy a vendégei megtréfálására tükörrel borította be az egyik szobája falát, s hol egyik vendégét, hol a másikat küldte be oda.

A szoba közepén csak egy asztalka állott. Annak a szerepe az volt, ami a tőrben a falatnak. Rendszeren valami könyv, fegyver vagy virág volt ráhelyezve, — egy ízben egy hímzett dohányzacskó. A vendég ezt ajándéku kapta, s azért lépett be a szobába, hogy kihozza.

De amint belépett, az ajtó nesztelenül bezárult mögötte, s a vendég nem tudta hol jött be? merre menjen ki?

Eszerint valamelyik öregapám már tudott csinálni automatikus ajtózárót.

Apám a gyermekkorát a szülőfalujában töltötte. Ott járt iskolába is. Ő még a Kistükörből tanult, amelynek cifra

verseit sohase felejtette el, s különösen mulatságosnak találta, hogy a könyv írója az egész országban megjelölte azokat a helyeket, ahol jó bort lehet inni.

Az iskolában erősen dolgozott a virgács. Szerepelt a hasábfa és kukorica is, mint térdelést súlyosbító szerek. Ezenkívül a tanító léniával vert [körömre.

Micsoda barbárság! ⁸⁴

Öregapám tekintélyes polgár lehetett, mert apám keresztleveléből látom, hogy két keresztapja és két keresztanyja volt: az egyik Erdélyszky Mihály prédikátor és Takáts Eszter; másik: Nemes Nagy Sándor és Kontor Rozina «mezei gazdálkodók Nemeskérett».

Apám ezt a papot jó emlékében tartotta. Elmondta róla, hogy komoly és tudós ember volt és nagy kertész.

Egyszer az iskolában a tiszteletes úr elmagyarázta: milyen volt az a parittyá, amelylyel Dávid főbe sujtotta Góliátot?

A következő napokon a pap nem csekély megbotránkozással tapasztalta, hogy az üvegháza ablakaira úgy potyog a kő, mintha az égből esne.

Az iskolások ugyanis mind parittyát csináltak, s a pap kertje alatt levő réten gyakorolták magukat a parittyázásban.

Apám a pap házánál otthonos volt. Egyszer hogy maga ült a szobában, egy nagy régi nyomtatványon akadt meg a szeme. Címe a nyomtatványnak, amint emlékszem, ez volt: A csepregi vérfürdő. (De lehet, hogy más község volt az. Elvégre harmincnál több esztendeje, hogy apám ezt elbeszélte.)

Ebben a könyvben az volt leírva, hogy a róm. katolikusok a vallási küzdelmek idejében rárontottak a protestánsokra s öldösték őket.

A pap belépett a szobába, s látta, hogy a gyermek szeme tele van könnyel.

— Mi az, amit olvasol?

Kiragadta a gyermek kezéből a könyvet, s betette a szekrényébe.

Folytatjuk.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

19.

— Óh még nem ismernek engem. Még nem tudják ki vagyok. Azt hiszik velem is úgy bánnak el, mint Margittal. Férjhez adják, elválasztják, ahogy a család érdeke megkívánja. Óh ez nem megy. Ahelyett hogy békében hagynának, így bánnak velem. Majd meglátjuk ki bánja meg...

Gyakran voltak ilyen kitörései, melyek után csodálatosképpen megnyugodott, egészen szelid hangulatba jött. Arról beszélt, hogy már huszonnégy éves. Elmulik az ifjúsága csak úgy, minden nélkül.

Csendes hangon beszélt arról, hogy milyen igazságtalanságok vannak az életben, milyen boldogságrabló nagy igazságtalanságok.

Nem mondta, de tudom hogy a zsidó fiatalemberre gondol, a népszerű ügyvédre, aki azóta már tán meg is házasodott.

— Van már felesége? — kérdeztem egyszer, minden à propos nélkül.

Megrezzent, föl ijedt.

— Kinek? Kiről beszél? — kérdezte, noha a pirulásából láttam, hogy kitalálta: kire gondolok.

— Nem. Még nincs. Azt mondta nem is lesz soha.

— Azt mondta? Hát beszélt vele?

— Igen. A multkor, az utcán.

Félbeszakította magát, föl ugrott.

— Nem igaz. Hazugság. Nálam volt. Tegnap is. Gyakran jön. És még mindég szeret.

— Nos és?

— Semmi. Az ember dühös. Csak ezek az ostoba konvenciók ne volnának. Mire jók? Megkeserítik az ember életét. Lássa, ő is boldogtalan.

Úgy látszott, most már jobban sajnálja a másikat, mint önnön magát. Nagy melegséggel beszélt róla. A törekvéseiről. Hogy milyen szép jövőnek néz elébe. Egy gazdag gyáros

— új nemes — szeretné rákötni a leányát. Nagy hozomány, kiterjedt család. Azok tudnának valamit tenni érte. De mit ér? Ő nem hajlandó. Inkább lesz szegény egész életében, de nem adja el magát. Óh nem. Tudja, hogy sokat beszélünk a somori együttlétünkről? Ő is emlékszik még minden csekélységre. Mikor az üvegházban jártunk és egy tulipánszirmot leejtettem a földre: ő fölvette. Még mindég megvan neki a tárcájában.

— Úgy! — gondoltam magamban és eltűnődtem azon, hogy Vera, a huszonnégy éves, komoly, megállapodott leány, most ép úgy beszél, mintha tizenhat éves volna.

De mit lehet ebből kiokoskodni? Hogy van valami, amivel soha egy percre sem számolhatunk. Ami úgy bánik velünk, ahogy neki tetszik. Megérlel, letörpít, elfogyaszt, föl-emel, járátja velünk az élet komikus és halálos táncát.

TIZENHARMADIK ESTE.

Kemenes, attól fogva, hogy Verától különváltam: gyakrabban jött.

A szokott modorban tett-vett. Megnézte amit dolgozom. Ha modell volt nálam, bement a szobámba, végig hevert a pamlagon és olvasott.

De soha sem mulasztotta el, ha belépett, hogy körül ne nézzen és mosolyogva, kis gúnynyal, kis ingerkedéssel ne kérdezze:

— Nos, még mindég nincs itt?

Somorjait értette.

— Kissé ízléstelen — mondtam neki és elfordultam neheztelve, titkos megvetéssel. De jöttek mások is és fölhangzott a kérdés sokszor, csodálkozóan és hitetlenül.

— Nem ismeri? Nem beszélt vele?

— Sohasem láttam — feleltem.

— De hogy lehetséges? Nem érdekli?

— Nagyon. De nem megyek hozzá és ő se jön. Így nem ismerjük egymást. Voltak barátaim közül, akik beszéltek velem rólam.

Elmondták, hogy dicsért, hogy sokat beszélt rólam.

Kemenesnek mondtam.

— Már keresi, látja — nevetett föl. — Nohát csak türelem, türelem. Nemsokára itt lesz.

De nem jött.

Egyszer találkoztam vele az utcán. Megálltam. Utána néztem. Nem vett észre.

A téli tárlat megnyílt. Majdnem elkerülhetetlen volt a vele való találkozás. Benn volt a juryben.

Akkor fogtam magam és elutaztam.

Nem birtam otthon maradni. Ő is kiállított vagy hat képet. A lapok azzal voltak tele.

Pár napot odahaza töltöttem az édesanyámnál, aztán elmentem Abbaziába. De két hét múlva visszajöttem.

Már nem volt maradásom sehol. Tudtam, sejtettem, hogy foglalkozik már velem. Ez halálosan izgatott. De nem volt semmi különös programom vele.

Mi is lehetett volna? Mégis, úgy éreztem, nagy dolgok fognak végbemenni köztünk. Mindig, mindig róla beszéltem volna és kutatásaim közben észre vettem, hogy ő is mindig, mindig én rólam beszél.

Egy barátom mondta:

— No, maguk szépen egymásba fognak szeretni az első találkozásukkor. Ez gyönyörű nagy találkozás lesz.

— Ki tudja! Én félek. Ép mert oly sokan megjósolják.

És való, hogy alig akadt ember, aki egymásnak ne ígért volna bennünket. Már egyszer ellenségeim is támadtak azok között, akik őt előttem befeketítették. Rossz. Léha. Hazug. Kacér. Elbizakodott.

— Ez jó, — feleltem, — ép az ilyet szeretem, mert magam is ilyen vagyok.

Aztán bezárkóztam. Megmondtam a cselédnek, hogy ne bocsásson hozzám senkit, nem akarok embereket látni. De ha jönne valaki, egy magas fekete férfi — leírtam, hogy milyen; az arcképét mutattam, hogy ismerje meg, — azt bocsássa be. Ha nem volnék itthon, kérje meg, hogy várjon. Csak ép egy kis dolgom akadt, de tudtam, hogy jönni fog, menten itthon leszek.

Bolond dolog volt. Vagy két hónapig nem láttam egy lelket se.

A csengő felszólalt sokszor.

— Ki volt? — kérdeztem a leányt. — Kemenes?

— Igen.

— Egy hétig minden nap keresett, akkor elmaradt.

Este nem dolgoztam, hogy ne lássék a világosság a műteremben.

Magamban ültem a sötétben és mint a bolond, folyton lestem egy hangot. Az övét. Hallgatóztam. Úgy véltem, fölismerem a lépteit. A leányt faggattam, ha magányos sé-támból fáradtan értem haza:

— Nem volt itt? Nem keresett?

— Nem.

Közel voltam a megőrüléshez. Dolgozni sem tudtam már. Egész éjszakákon át fenn virrasztva, olvastam. Aztán reggel elaludtam. Délben keltem föl. Egész délután sápadt és rosszkedvű voltam.

Úgy éreztem, nem tarthat soká ez az állapot. Valaminek végre is kell történni.

Néha komolyan elhatároztam, hogy magam megyek hozzá.

De minek? Töprengtem magamban. Nincs semmi értelme.

Voltaképen azt sem tudtam, mit mondanék neki.

Ejh, várjunk! És vártam.

Egy este Vera jött. Alig ült egy percig, felemelkedett és menni akart. Olyan furcsa volt. Ideges. Nem kérdezett semmit. Egy pár szál rózsával a kezében, kelletlenül babrált.

— Mennem kell, — mondta. — A mama itt van. Együtt kell vacsorálnom vele. Eljöhetne. Nem akar?

Nem feleltem. Hozzá léptem. A két kezemmel fölemeltem a fejét.

— Vera, — mondtam — nézzen csak rám. Vera!

A homloka is tűzbe borúlt. Aztán még sápadtabb lett.

— Ejh, hagyjon. Jön vagy nem?

— Nem. Hanem maga —

A számra tette a kezét. Aztán ijedten kapott a szék karjához.

— Borzasztó, — susogta önkénytelenül.

— Mi történt?

— Semmi. Azaz hogy . . . Mit kérdezget? Semmi. Vagy ha tudni akarja, hát igen, megmondom. Megmondjam?

— Ne mondja meg. Úgy is tudom. Sőt mi több: előre láttam.

— Hát mért nem szólt? Mért engedte? Ez barátság? Enged belerohanni a veszedelembe. Maga, ilyen maga. És most mi lesz?

— Hát semmi. Ennek jönni kellett. Csak attól ne féljen, hogy a bünhődés elmarad. Még ha boldog is — úgy fog szenvedni, hogy csoda. Ez elkerülhetetlen. Én tudom.

— Honnan tudja? Úgy látom: fogalma sincs az egészről. Nem tud semmit. Értse meg: nekem végem van. Ha otthon tudnák! Elvégre semmi közük hozzá, ez bizonyos. De mégis.

— Nem kell hogy megtudják.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

19.

— A számadás megvan . . . Hja, a német a fejsze fokával esépel, a közmondás szerint, — szólta Sinsin a gróf felé sandítva, s a pipa szopókáját a szája másik szögletébe vette.

A vendégek, amint látták, hogy Sinsin viszi a szót, közelebb húzódtak. Berg, aki nem vette észre a társaság gúnymosolyait és közönyét, tovább adta elő, hogy a gárdánál rangelőnye van a többiek fölött, és ha háborúban elesik a századparancsnok, ő, mint rangban a legidősebb, nagyon könnyen megkaphatja ennek a rangját; meg hogy mennyire szeretik őt az ezredben és a papája hogyan meg van vele elégedve. Berg nagyon boldog volt, hogy mind ezt elmondhatta, és úgy látszott fel se tételezte a társaságról, hogy egyéb dolog is érdekli. De minden, amit monott, olyan jólelkűen komoly, gyerekes önzése olyan naiv volt, hogy evvel lefegyverezte hallgatóit.

— Édes öcsém, — szólta Sinsin, a fiatal ember vállára ütve, — mehet maga akár a gyalogsághoz, akár a lovassághoz, mindenütt jó dolga lesz, azt megjósolhatom. Berg boldogan mosolygott. A gróf, s utána a vendégség, átment a szalonba.

Beállt az a jellegzetes ebédelőtti hangulat, amikor az összegyűlt vendégek nem fognak bele semmiféle nagyobb témába, mert minden pereben várják az étkezés kezdetét; de illendőnek tartják, hogy valamit mégis susogjanak egymás között és ne hallgassanak, nehogy elárulják, milyen türelmetlenül várják már a felszólítást, hogy asztalhoz üljenek. A háziak az ajtót lesik és időnként összenéznek. A vendégek pedig igyekszenek megfejteni ezekből a pillantásokból, kire vagy mire várnak még: valami elkésett és fontos rokonra, vagy arra, hogy elkészüljön az étel?

Pierre közvetlenül az ebéd előtt érkezett, ügyetlenül beleült az első kezeügyébe eső székbe, a szalon közepén, úgy hogy mindenkinek útjában volt. A grófnő be akarta vonni a társalgásba, de ő ártatlan képpel tekintgetett körül, mintha keresne valakit és a kérdésekre csupa igen-nemmel felelt. Egyedül ő nem vette észre,

mennyire terhére van a társaságnak. Mindenki ismerte a medvecsínyt, s kíváncsian szemlélte a vastag, esetlen fiatalembert és nem bírta egyik se elképzelni, hogyan telik ilyen tréfa ettől az alamuszitól.

— Ugy-e, csak most nemrég jött meg? — kérde a grófnő.

— Oui, madame, — válaszolt Pierre, szétnézve.

— Nem beszélt még a férjemmel?

— Non, madame. — Következett egy teljesen indokolatlan mosolygás.

— Azt hiszem, legutóbb Párisban volt. Nagyon érdekes lehet a város.

— Nagyon érdekes.

A grófnő összenézett Anna Mihajlovnával. Ez megértette, hogy neki kell most a fiatalemberrel foglalkoznia; melléje ült és apjáról kezdett vele beszélni, de nem birt belőle ő se több szót kihúzni, mint a grófnő. A többi vendég egymás között társalgott. — «Razumovszkiék . . .» «Nagyon kellemes volt . . .» «Igazán szép Öntől . . .» «Aprakszin grófné is . . .» — hangzott minden oldalról. A grófné felkelt és kitekintett a nagyterembe,

— Mária Dmitrijevna? — kérde kiszólva.

— Ő maga, — hangzott a válasz mély asszonyi hangon s nemsokára megjelent a teremben Mária Dmitrijevna. A lányok és a fiatalabb asszonyok felálltak. Mária Dmitrijevna hatalmas alakjával kiegyenesedett az ajtóban, magasra emelte fejét, melyen már őszbe csavarodtak az ötvenéves fürtök, szétnézett a társaságon, és mintha neki akarna gyürkőzni, ruhája ujját kezdte igazgatni. Mária Dmitrijevna mindig oroszul beszélt.

— A drága jubiláns és gyermekei éljenek! — kiáltott mély, erős hangján, ami minden más hangot túlharsogott. — No, vén bűnös — fordult az öreg grófhoz, ki sietett kezét megcsókolni — ugy-e unod már Moszkvát? nem lehet agarászni, mi? De hát mit tehet az ember, bátyuska? Ezek a kis csibék meg hogy felcseperedtek. — A lányokra mutatott. — Innen-onnan már férjet kereshetsz nekik.

— Hát veled mi van, kis kozák? (— így nevezte Natasát —). Tudom, hogy rossz gyerek, de azért szeretem, — szólt nyájasan megsímogatva a kis lányt, aki félelem nélkül közeledett hozzá, hogy kezét csókoljon. Nagy ridiküljéből elővett egy pár drágaköves fülbevalót és átnyújtotta az örömtől ragyogó és píruló Natasának. Majd Pierre-hez fordult.

— No, kedves, jöjjön csak erre, — szólt tréfásan színlelt csendes, udvarias hangon. — Jöjjön ide, kedves . . . — És fenyegetőleg még feljebb gyúrte ruhája ujját. Pierre odajárult elébe, ártatlan tekintettel nézve rá szemüvegei között.

— Gyere csak, gyere, kedvesem. Apádnak is én mondtam meg mindig az igazat, ha rá került a sor. Nálad is erre szemelt ki az isten. — Elhallgatott. A többiek is hallgattak, várva, mi fog következni, mert érezték, hogy ez még csak bevezetés volt.

— Derék, szó sincs róla! Derék fiú! . . . Az apja halálán van, ő pedig vigad és medvén lovagoltat rendőröket. Szégyelheti magát édes barátom! Menne inkább a háborúba, jobban tenné. — Elfordult tőle és karját nyújtotta a grófnak, aki alig bírta nevetését tartani.

— No hát, az asztalhoz! Nincs még itt az ideje? — szólt Mária Dmitrijevna.

Elöl ment a gróf vele, utána a grófné a huszárezredessel, majd Anna Mihajlovna Sinsinnel. Berg Verának nyújtotta karját. Karagin Julie kisasszony Nikoláj karján ment, mosolyogva. Azután következtek a többi párok, sorukkal az egész termet megtöltve és legvégül a gyermekek a nevelőnőkkel. A szolgák sürgölődtek, a székeket lármával tologatták, a zene játszott és a vendégek helyet foglaltak. A házizene, a tányéresörgés, a szolgák lépteinek és a vendégek társalgásának zaja összevegyült. Az asztal egyik végén a grófnő ült, jobbán Mária Dmitrijevna, balján Anna Mihajlovna és utánuk sorban a többi hölgyek. Az asztal másik végén a gróf elnökölt, balfelől az ezredessel, jobboldalán Sinsin gróffal és a férfi-vendégekkel. A hosszú asztal egyik oldalán a fiatalok foglaltak helyet: Vera a hadnaggyal, Pierre Borisz mellett és szemközt velük a kis lányok, a nevelők és nevelőnők. A gróf a kristályüvegeken és gyümölestartókon át minduntalan felesége felé nézett és szorgalmasan töltögetett szomszédainak, magáról se feledkezve meg. A grófnő is, ki szintén nagyon buzgólkodott háziasszonyi tisztében, jelentőségteljes pillantásokat vetett át az ananászok fölött, amint észlelni vélte, hogy férje arca és kopasz tarkója veszedelmesen vörösödik. Az asszonyok között csendesen folyt a beszélgetés, míg az urak felén mind hangosabbá lett a szó. Különösen az ezredes száján, aki annyit evett és ivott, mindig jobban belevörösödve, hogy a gróf mint példát mutogatta őt vendégeinek. Berg nyájas mosolygással beszélt Verának arról, hogy a szerelem nem földi, hanem égi érzelem. Borisz új barátjának sorra megnevezte a vendégeket és tekinteteket váltott a vele szemközt ülő Natasával. Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A föld keletkezése.

Ma a következő magyarázat járja: a nap a földet egy rémítően nagy gőzlenyce alakjában löki ki magából az örök éjszakába. Az alakuló csillag kicsiny tömegével a világegyetem hidege könnyen végez. A földplanetáris gőzöknek csakhamar össze kellett húzódnia. A védett belsejében a régi hő szinte érintetlenül megmaradt, de a kerületen a rémítő nagy nyomástól egyre sűrűbb és sűrűbb lett és ennek az erőszakos összelapításnak eredményei különféle új képződések. Kifejlődik egy atmoszféra, melyet mindenféle zürzavarosan egymásbához költöző gőzök telítenek. Amint a hideg dermesztő kezét mindjobban reáteszi a kicsiny, védtelen csillagtestre, sűrűsödnek a gőzök és csepfolyósak lesznek. Így hát a földnek már volna burka: izzó csepfolyós ércetek tengere burkolja be és világlódós testének belsejét még megóvjá a fenyegető megdermedéstől. Felszínén már úszkálnak különféle göröngyök: az izzó csepfolyós ércetek lassanként szilárdak lettek. A föld belsejéből előtörő hő még évezredekken keresztül meg tudta volt olvasztani ezeket a göröngyöket. De a föld belsejének melege nem volt kiapadhatatlan és nem volt örök, mint a világegyetem hidege. A göröngyök megint csak meglettek, nőttek,

nagyobbodtak, göröngy göröngyhöz nőtt: a földgolyót szilárd réteg vette körül. Hogy milyen anyagokból állott ez a legrégebbi kéreg, azt ma semmiféle tudomány sem tudja megmondani. Ma csak azt hihetjük, hogy ez a legbonyolultabb keverék lehetett. Az eleinte nyúlós folyékony tömegbe felülről állandóan új elemek kerültek, melyeket a világegyetem hidege választott ki. Alulról más elemek tolongtak be, ezeket a forró föld belseje tépett ki az alsó kéregfalból és átalakította őket. Egy hosszú, nehéz folyamat, melynek végső eredménye a föld kőkérgé. A régi tömegközvetnek összefüggő rétege, főleg és mindenekelőtt a granit-é, így tehát a szigorú kutatások által felismerhető első kérgé a földnek.

Természettudomány az őskorban.

Európának középkori természettudománya az alchymisták és az arab tudósok után — mint azt Chandra Ray, a kalkuttai egyetem tanára kimutatta — a hinduknak köszönheti a legtöbbet. Erre az érdekes felfedezésre az indus tanár régi kéziratok alapján jutott, amelyekből kiderül, hogy az arab khalifák számos természettudományi és orvosi munkát

fordítottak le indus nyelvből, és rendszeresen küldtek tudósokat tanulmányútra, Indiába. Ezek közvetítésével gyarapította az indus tudomány Európáét. Indiának tudományos kulturája az ókor legrégebb századaiba visszanyúlik: az ó-görögök is indus forrásból merítették matematikai tudományuk alapjait. Euklides híres számtani tételeit az indusok már kétszáz évvel Pythagoras születése előtt megállapították, s tudvalevőleg Pythagoras maga is érintkezésben volt velük. A hindu irodalom legrégebb emlékei, amelyek Kr. e. mintegy 1500—2000 évvel keletkeztek, számos adattal igazolják, milyen komolyan és mennyi eredménnyel kutatták a természet csodáit. Gyógyhatású növények, fémek és gyógyszerek (főleg higany) előállítás, alkalmazása éppen oly ismertek voltak akkor is, mint ma, sőt a vegyészetnek a titokzatos alchymiává való elfajulása, mely minálunk csak a középkorban szedte rajongó áldozatait, India őskorában már nem volt ismeretlen.

Bacillusok életképessége.

A levegő, az étel és ital a fertőző betegséget nemcsak közvetíti, hanem a bacillusokat tenyészt is, tehát a baktériumok, ha a beteggel való közvetlen érintkezésben ártalmatlanok is, azokká lehetnek, ha

a talajba, vízbe, ételbe kerül-
vén, ott fejlődnek és megsokasodnak. Az eredményes fertőtlenítés érdekében szükséges tehát a bacillusokat teljesen elzárni olyan talajtól, amelyen tenyészni képes. Fájdalom, a legújabb kísérletek azt igazolják, hogy a bacillus — a jég hátán is megél. Két angol tudós tett kísérletet megfagyasztott, tifuszbaktériumos vízzel s eredménykép kimutatták, hogy egy köbcentiméter fertőzött jég körülbelül 600 baktériumot tartalmaz. A fagyaltot sem bírja hideg állapota fertőtleníteni; ugyanez a két professzor több millió ártalmas mikrobát számlált, vagyis számított ki egy köbcentiméter fagyaltban! Mindazáltal, ha a fagyasztás nem képes is teljesen sterilizálni a vizet, a jégben nagyon veszíti a bacillus életképességét, és csaknem 90%-a végkép elpusztul.

A szuggesztió csodái.

Az manapság nem tartozik már a meglepő jelenségek közé, hogy ártalmatlan fadarabbal égési sebet ejthetünk a hipnotizált médium testén és hogy gyertyát etethetünk vele cukor

séges tetteiknek és tanulságul a jövő korok gyermekeinek. De hát asszonynak született szegény Clio és igazán nem vehetjük rossz néven tőle, ha a fényes uniformisba bújt urak deli kardesörtetése jobban meghatja a szívét, mint a kazánkovácsok piszkos öklei és füsttel, gőzzel átítatott rongyai. Pozsonyban véget ért a napokban az első magyar általános sztrájk. Nyolcezer munkás vett benne részt, annyi tehát, amennyi Magyarországon együtt soha nem sztrájkolt még. Három hónapig tartott a küzdelem, és háború ritkán járt még annyi könnyel és koplalással, mint ez, de a vége győzelem lett. A kazángyár munkásai kezdtek és amikor szörnyű erőfeszítéssel a hatóságok minden túlkapásai ellenében is győzelemre vitték a vörös lobogót, követték őket a szabók, asztalosok, kőfaragók, aztán sorba valamennyi szakma, úgy hogy ez volt az első általános sztrájk Magyarországon. És nem jártak házról-házra kenyeret és segítséget kérni, riasztó fölhívásokkal nem ijesztettek senkit, de komor daccal összeverődve megálltak és várták, hogy ki bírja tovább. Ők voltak az erősebbek: több

ideig bírták a kenyeretlenséget, a gyermekek és asszonyok panaszkodó szavát, mint a gyáros urak a dús jövedelmek elmaradását. Segítséget alig kaptak máshonnan, mint egymástól: ha az egyik szakma befejezte a sztrájkot, támogatta azt, amelyik elkezdte és ezen az összetartáson megtörött minden. A nyolcezer férfi büszkén tekinthet végig a harcon, amelyet megvívott, mert ehhez fogható küzdelem nem volt még nálunk! ♡♡

Írókról — költőkről.

Tolstojról.

Irta: Mereskovszki D. S.

Csodálatosan hangzik Tolstoj szájából az a vallomás, melyet egy fültanu jelentése szerint utóbbi időben gyakran hangoztat: «Senki előtt a világon nincsen mit titkolnom! Hadd tudják mindnyájan, hogy én mit művelek!» Vakmerő szavak! Ki az, aki azt meri mondani: «Én nem szégyellem magamat soha.» Ember az, aki megveti az embereket, vagy tényleg szent? Minden embernek vannak pillanatai, melyek magukba foglalják életének egész jelentőségét és azt kinyilvánítják; ők egyszer s mindenkorra meghatározzák,

hogyan ki ő, mi ő és hogyan mennyit ér; — pillanatok, melyek az ember egyéniségének úgyszólván keresztmetszetét adják, az ő tudatos és öntudatlan állapotának legeslegmélyéig; pillanatok, amikor a további sors magát elhatározandó, mintegy a kard élén fekszik, és eshetik vagy az egyik, vagy a másik oldalra. Tolstoj életének egy ilyen pillanata volt az, amikor elhatározta, hogy felosztja a vagyonát. De nem csodálatos? Egészen e percig megvannak a legkimerítőbb naplók, vallomásai, gyónásai, melyek engedik, hogy megösmérésének és lelkiismeretének minden mozzanatát kövessük. Most azonban cserben hagynak, abbamaradnak. Ő, aki magáról annyit beszélt, ebben az irányban hirtelen elhallgat és pedig örökre. Persze, nem lenne szükségünk semmiféle vallomásra, ha tettek, nem pedig csak szavak szólanának hozzánk róla. De éppen az ő külső élete, a tettei adnak okot a nagyobb megfontolásra, nem a szavai. Ami a belső életét illeti, erről csak megjegyzések útján tudunk egyet s mást, néhány kevés szóból, melyeket ő mondott és melyeket tanúk felkaptak ugyan, de nem igen értették meg, vagy pedig e tanúk felületes elbeszéléseiből. Megtudunk olyan váratlan és ellentmondó dolgot, hogy a mi meggondolásunk csak nagyobb lesz. «A vagyonához való viszonyáról», — mondja nekünk

Behrs, az író feleségének a bátyja, — «Leo Nikolajevics azt mondta nekem, hogy meg akar tőle szabadulni, mint valami bajtól, mely az ő meggyőződéseiben terhére van; de eleinte helytelenül járt el, amennyiben ő a bajt másokra akarta hárítani, azaz a vagyonát feltétlenül fel akarta osztani. Így egy másik bajt idézett elő, tudniillik a feleségének erélyes ellenkezését és elégedetlenségét. Ezen ellenkezés következtében a feleségének azt ajánlotta, hogy a vagyonát az ő nevére iratja, és amikor az az asszony nem fogadta el ezt az ajánlatot, a gyermekeinek ajánlotta fel, épp oly hiába, a vagyonát.» «Egy napon» — ezt egy másik tanú meséli: Szergeijenko — «a gróf az utcán egy ismerősével találkozott és beszélgetni kezdett vele. Kitudódott, hogy az úgy él agglegény módjára, ott eszik, ahol épp az eszébe jut, és Moszkvában mindig, mint valamely lakatlan szigeten, visszavonul a magányba.» Amikor Leo Nikolajevics erről a találkozásról mesélt, mosolyogva hozzáfűzte: «Oly annyira megirigyeltem, hogy szégyelem is elmondani. Képzeljétek csak el, egy ember úgy élhet, ahogy neki tetszik, anélkül, hogy bárkinnek is a terhére esnék. Ez mégis csak — szerencse!» Mi ez? Tréfa? Miért a mosoly? És miféle keserűség rejlik mögötte? De egy még furább, látzólag még súlyosabb vallomás: «Barátot keresek magamnak a

férfiak között; nincs olyan asszony, aki nékem pótolni tudná a barátot. Miért is hazudjuk azt a feleségeinknek, hogy ők a mi legjobb barátaink? Ez mégis csak hazugság!» Ezt is mosolyogva mondta? Ez is csak tréfa? A legboldogabb családapa, az ótestamentombéli patriárkák, Ábrahám, Izsák és Jákobnak modern hasonmása, aki harminchét esztendőn keresztül a feleségével a legbensőbb lelki életet élte, az élete vége felé hirtelen megirigyeli egy agglegény életét, mintha a tulajdon családi élete titkos rabszolgaság lett volna, és egy szinte idegen embernek elmondja, hogy a feleségét nem tartja méltónak a barát nevére. Ez a tanú, aki éppen az imént dicsőítette Tolstoj családi boldogságát, azon a helyen megjegyzi könnyű szívvel és félre nem érthetőn, tisztán: «Igaz hogy az ő (Leo Nikolajevics és Sophia Andrejevna) világnézeteik eltérnek egymástól». De hiszen a világnézete néki a legszentebb. És ha ebben eltérnek egymástól, miben egyeznek akkor? Lehet ezt tréfával elütni? Még feltünőbb, a mit Behrs mond az «ujjászületett» Tolstoj érzelmeiről neje iránt! «Most Leo Nikolajevics a nejével szemben követelőbb lett; szemrehányásokkal illeti, elégedetlen és vádolja azzal, hogy őt megakadályozza a vagyon felosztásában, hogy a gyermekeket a régebbi szellemben neveli. Az asszony meg úgy

érzi, hogy neki van igaza és bánkódik a férje viselkedése fölött. Akaratlanul félelmet és irtózatot érez a tannal (Tolstoj tanával) szemben, retteg a következményeitől. Közöttük meghonosodik a kölcsönös ellentmondás egy hangja, melyből kölcsönös szemrehányások csengenek. A vagyont idegen embereknek odaajándékozni és a tulajdon gyermekeit koldúsokká tenni, amikor senki más ezt nem teszi, ezt ő nemcsak lehetetlennek tartotta, hanem anyai kötelességét akarta teljesíteni, amikor ennek ellene szegült. Amikor nékem erről szólott, hozzátette könnyes szemekkel: «Nehéz most a dolgom; mindent magamnak kell tennem, míg előbb csak segítő-társa voltam. A vagyon kezelése, a gyermekek nevelése, mind az én vállamon nyugszik. Még vádolnak, amiért ezt teszem és nem megyek koldulni! Nem mennék talán vele, ha nem lennének kicsiny gyermekeim? De ő megfélekedett mindenről a tanáért!» Végül az utolsó, hihetetlen vallomás: «Hogy a gyermekeknek a vagyont biztosítsa, Leo Nikolajevics felesége kész volt a törvényt felhívni, hogy a vagyont gyámmal kezeltesse.» Egy, a Sophia Andrejevna grófnétól kért gyámja Tolstojnak! Hiszen ez tragédia, a legnagyobb Tolstoj életében. Ez a kard éle, melyen az emberi sors az elhatározás előtt ide-oda billen. És mi ezt odavetődött megfigyelőktől tud-

juk, naplesi kíváncsiaktól. Es ez a legborzasztóbb, némán és hangtalanul megy végbe életének legrejtettebb zúgában. Egy szót sem hallunk tőle, aki egész életén keresztül mindig csak gyónt és még most is azt állítja, hogy az emberek előtt nincsen mit rejtegetnie. És ő hogyan került ki ebből a tragédiából? Vagy talán megismerte, hogy tévedt az erőinek nagyságában, hogy az, amit ő olyan egyszerűnek, meg könnyűnek

gondolt, a valóságban végtelenül nehéz és bonyolult és hogy a «birtok babonája» nem «vékony pókháló», hanem az életben hordandó láncok közül a legsúlyosabb, melynek utolsó szeme a tulajdon én-nek szívében, húsában és vérében van megerősítve, úgy, hogy a szívből csak hússal és vérrel együtt lehet kitépni? Megértette ő a Megváltó nagy és borzasztó szavát: «Az ember ellenségei a felebarátai»?

Margó

MARGÓ EDE, SZOBRÁSZ.

A művész vázlata a «Jövendő» számára.

JÖVENDŐ

1903. JUNIUS 21.

Tisza István kalváriája.

Dr. Wolfner Pál: A német választások eredménye.

Bródy Sándor: A császárkisasszony.

Ujházy Ede: Régi nagy színészekről.

Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.

P. Á.: Beszélgetés egy öldöklésről.

Új költők.

François de Nion: Kéjutazás.

Egy dinasztia vége.

Ibsen Henrik: Aase halála.

Szász Zoltán: A Don Juan lélektana.

Gárdonyi Géza: Gyermekkor emlékeim.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leo: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

Írókról — költőkről.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Bródy Sándor «Ezüst kecske» című regénye a legszebb ajándékmű. Ára fűzve 24 korona. Megrendelhető havi 2 koronás részletfizetésre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaságnál, Budapesten, V., Honvéd-utca 10.

Az «Ezüst kecské»-t képekkel díszítették: Baditz Ottó, Csók István, Faragó József, Fényes Adolf, Feszty Árpád, Glatz Oszkár, Grünwald Béla, Hegedüs László, Ipoly Sándor, Karlovszky Bertalan, Lotz Károly, Márk Lajos, Mednyánszky László, Mannheimer Gusztáv, Olgyay Ferenc, Pállya Celesztin, Réti István, Thorma János, Tornyai János, Vaszary János.

Szt.-Margitszigeti gyógyfürdő Budapesten. Nyári és téli gyógyhely. 43,3° C. kénes hévforrás, Thermal-, iszap-, villamos fény-, mesterséges szénsavas-, forrólég-, mindennemű gyógy- és edző (Kneipp)-fürdők. Svéd gyógytornaterem. Napfürdő. 150 hold árnyékos park. Csúsz, köszvény, ischias, ízületi bántalmak, emésztő-, szervi-bajok, szívbetegség, vesebántalmak, vérszegénység, ideggyengeség ellen. Szt.-Margitszigeti üdítővíz: első rangú szénsavval telített ásványvíz, mint asztalivíz legjobban ajánlva.